

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Модели заштите од насиља у
породици у савременом праву**

(мастер рад)

Ментор:

Доц. др Дарко Димовски

Студент:

Милош Симић

бр. индекса: M035/14-O

- Ниш, 2017. -

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Модели заштите од насиља у породици у савременом праву

(мастер рад)

Ментор:

Доц. др Дарко Димовски

Студент:

Милош Симић

бр. индекса: М035/14-О

- Ниш, 2017. -

САДРЖАЈ

УВОД	5
ГЛАВА 1: ТЕОРИЈСКИ ОКВИР	7
1. Појмовно одређење насиља у породици.....	7
2. Облици, индикатори и карактеристике насиља.....	8
2.1. Физичко насиље.....	9
2.2. Сексуално насиље.....	10
2.3. Психичко насиље.....	11
2.4. Економско насиље.....	12
3. Динамика насиља у породици.....	13
4. Међународни стандарди у домену правне заштите од насиља у породици.....	13
4.1. Конвенција УН о елиминацији свих облика дискриминације жена.....	14
4.2. Декларација о елиминацији насиља према женама.....	15
4.3. Пекиншка декларација и платформа деловања.....	16
4.4. Извештаји специјалне извештачице УН за насиље над женама.....	17
4.5. Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици.....	18
4.6. Препорука Комитета министара савета Европе земљама чланицама за заштиту жена од насиља.....	19
4.7. Препорука 1681 (2004) Парламентарне скупштине Савета Европе.....	21
4.8. Препорука 1905 (2010) Парламентарне скупштине Савета Европе.....	21
5. Упоредноправни преглед.....	22
5.1. Република Аустрија.....	22
5.2. Швајцарска.....	23
5.3. Норвешка.....	23
5.4. Република Словенија.....	24
5.5. Република Хрватска.....	25
5.6. Република Македонија.....	27
5.7. Босна и Херцеговина.....	29

5.8. Република Црна Гора.....	29
6. Процес изградње интегралног система правне заштите од насиља у породици у Републици Србији.....	31
7. Породичноправна заштита од насиља у породици.....	32
7.1. Мере породичноправне заштите.....	33
7.1.1. Налог за иселење из породичног стана или куће.....	34
7.1.2. Налог за усељење у породични стан или кућу.....	35
7.1.3. Забрана прилажења члану породице на одређеној удаљености.....	35
7.1.4. Забрана приступа у простор око места становања и/или места рада члана породице.....	36
7.1.5. Забрана даљег узнемиравања члана породице.....	37
7.2. Процесни аспекти породичноправне заштите.....	37
8. Кривичноправна заштита од насиља у породици.....	38
8.1. Норме материјалног кривичног законодавства.....	39
8.2. Норме процесног законодавства.....	40
9. Прекршајноправна заштита од насиља у породици.....	42
10. Превенција насиља у породици.....	43
10.1. Улога полиције у борби против насиља у породици.....	44
10.1.1. Оперативне мере.....	45
10.1.2. Мере ограничења слободе кретања и личне слободе.....	45
10.1.3. Истражне радње.....	46
10.2. Улога тужилаштва у борби против насиља у породици.....	47
10.3. Улога и активности судова у предметима везаним за насиље у породици.....	48
10.3.1. Улога правосудне страже.....	49
10.3.2. Улога судског особља.....	50
10.3.3. Улога и активности Прекршајних судова.....	50
10.4. Улога Центра за социјални рад у спречавању насиља у породици.....	50
10.5. Улога васпитно-образовног система у сузбијању насиља у породици.....	52
10.6. Улога установа здравствене заштите у заштити од насиља у породици.....	54
10.7. Улога невладиних организација у борби против насиља у породици.....	55
ГЛАВА 2: ПРИКАЗ РЕЗУЛТАТА ЕМПИРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА.....	58
ЗАКЉУЧАК.....	74
ЛИТЕРАТУРА.....	76

У В О Д

Насиље у породици је универзална појава, неограничена географским, етничким, статусним и другим факторима, чије праве размере није могуће утврдити, јер добрим делом остаје скривено. Спада у ред најтежих облика насиља, јер се његовим испољавањем крше основна људска права и слободе чланова породице, као што су право на живот, право на слободу и безбедност, право на физички, психички и сексуални интегритет. Насиље у породици представља сложени криминолошки, социолошки, виктимолошки, а пре свега кривичноправни изазов савременог друштва. Висока учесталост, озбиљне последице, како на непосредне тако и на посредне жртве, тешкоће откривања и процесуирања учинилаца, чине да ова појава захтева неодложну друштвену реакцију.

Иако је данас неспорно да насиље у породици представља облик криминалног понашања, то није одувек било тако. Дуги низ година, насиље у породици је сматрано дозвољеним начином понашања и приватном ствари појединца. Тек развојем феминистичког покрета и освешћивањем јавности о учесталости и последицама породичног насиља, почиње се са озбиљнијим помацама у овом смеру. Захваљујући напорима ових покрета, данас су постављене основе за борбу против насиља у породици, како на међународном, тако и на домаћем плану. Насиље у породици је прихваћено као друштвени, а не као приватни проблем. Донете су бројне конвенције и препоруке у циљу заштите од насиља у породици, инкриминисано је кривично дело насиља у породици, направљен је оквир у коме треба деловати, али је неопходно да се постављени стандарди остваре у пракси.

Предмет истраживања у раду је насиље у породици, сагледано са аспекта различитих модела заштите и превенције.

Циљ рада је свеобухватно сагледавање феномена насиља у породици, како кроз теоретска разматрања, тако и кроз постојећи емпиријски садржај и праксу, а све у циљу указивања на постојеће проблеме у вези са сузбијањем насиља у породици и потребним мерама за побољшање механизма заштите и превенције.

Мастер рад „Модел заштите од насиља у породици у савременом праву” структурално је састављен из четири целине. То су: 1) Уводна разматрања, 2) Теоријски оквир, 3) Резултати емпиријског истраживања, 4) Закључна разматрања.

У првом делу рада су изложена уводна разматрања.

Након уводних разматрања следи теоријски оквир, у којем је најпре дато одређење појма насиља у породици, а затим указано на његове основне феноменолошке особине и узроке који доводе до овог облика насиља. У делу теоријског оквира овог рада, посебно је анализирана улога појединих органа и институција у превенцији насиља у породици. Као најзначајније, издвојене су: полиција, тужилаштво, суд, центри за социјални рад, васпитно образовне и установе здравствене заштите, као и невладине организације.

Међународни стандарди у домену правне заштите од насиља у породици, представљају незаобилазни део теоријског оквира овог рада. Као најзначајнији међународни извори, наводе се: Конвенција УН о елиминацији свих облика дискриминације жена, Декларација о елиминацији насиља према женама, Пекиншка декларација и платформа деловања, Извештаји специјалне извештачице УН за насиље над женама, Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, Препорука Комитета министара савета Европе земљама чланицама за заштиту жена од насиља, Препорука 1681 (2004) Парламентарне скупштине Савета Европе, Препорука 1905 (2010) Парламентарне скупштине Савета Европе.

У оквиру теоријског дела, извршен је и упоредно-правни преглед прописа више држава из домена насиља у породици, попут: Републике Аустрије, Краљевине Норвешке, Швајцарске, Републике Словеније, Републике Хрватске, Републике Македоније, Босне и Херцеговине и Републике Црне Горе.

У оквиру трећег дела рада изложена је анализа резултата емпиријског истраживања, које је аутор обавио увидом у предмете Основног суда и Основног јавног тужилаштва у Нишу, приликом процесуирања кривичног дела насиље у породици из чл. 194 Кривичног Законика Републике Србије, у периоду од 01.01.2010. године до 31.12.2015. године, као и прегледом појединачних случајева пружених услуга Центра за социјални рад „Свети Сава” Ниш, везаних за случајеве насиља у породици, за исти временски период.

Након анализе резултата емпиријског истраживања, следе закључна разматрања и библиографија.

ГЛАВА 1

ТЕОРИЈСКИ ОКВИР

1. Појмовно одређење насиља у породици

Иако насиље у породици представља добро познат феномен, појмовно одређење ове појаве је сложен задатак. Појмовном одређењу насиља у породици претходи дефинисање појмова „насиља” и „породице”.

У Речнику криминологије, насиље се дефинише као сваки акт појединца који намерно прети повредом или наноси физичку, сексуалну или психичку повреду другима или самом себи (Stanko, 2001: 445). Овај облик криминалитета обухвата оне криминалне активности којима се, средствима физичке или психичке принуде, односно применом силе или претње да ће се сила применити, повређује или угрожава интегритет личности (Константиновић-Вилић, Ристановић-Николић, Костић, 2009: 112). Прегледом литературе може се опазити да различити социолошки, криминолошки или правно оријентисани аутори, употребљавају читав низ термина којима означавају дату појаву или неки њен сегмент. Међутим, и поред несагласности око појма насиља, јасно је да су његове незаобилазне одреднице сила и претња, које су уједино кривичноправне категорије (Јовашевић, 2010: 140).

У савременим правима законописци ретко дефинишу породицу. На међународном плану породица је дефинисана Општом декларацијом о правима човека УН из 1948. године, и она гласи: „Породица је природна и основна ћелија друштва и има право на заштиту друштва и државе”. Један од разлога зашто закони из породичне области у савременим правима, па ни Породични закон Србије, не садрже дефиницију породице јесте, што би прецизна дефиниција довела до ограничења појма породице. Породични односи се брзо развијају, појављују се нови облици породице непознати у ранијим историјским периодима, па би, уколико би дефиниција породице одређивала ко чини чланове породице, тиме они остали ван законског појма породице, а посебно имајући у виду чињеницу да у савременим условима, у неким земљама, правни значај добија и породица лица истог пола (Ковачек Станић, 2010: 29).

У домаћој литератури, једну од најобухватнијих криминолошких дефиниција насиља у породици, дају ауторке Константиновић-Вилић и Николић-Ристановић (2003)

према којима насиље у породици представља континуирану примену физичке и психичке силе према члановима породице, уз угрожавање и повређивање домена сигурности и односа поверења и испољавање контроле и моћи над члановима породице, без обзира да ли је у важећем законодавству предвиђено као кривично дело и да ли је извршилац насиља пријављен органима гоњења. Драшкић (2008) истиче да се породично насиље може дефинисати као понашање које се испољава кроз континуирану употребу силе, претње или злоупотребе поверења у односима између чланова породице.

Савремена истраживања на међународном нивоу, показују да је породично насиље глобални проблем. Јавља се код појединаца, без обзира на старосну доб и националност, друштвено-економски положај и религију, а проценат инцидената је сличан у градским, приградским и сеоским заједницама. Сваке године, животи жена, деце и мушкараца, бивају измењени или уништени од стране неке особе која врши породично насиље над њима. Последице које су резултат насиља, очигледне су у друштвеним и криминалним статистикама. Имајући у виду учесталост насиља у породици, у литератури се наводи да је породица, ако се изузму полиција и војска, најнасилнија група у друштву и да особа има више шанси да буде убијена и повређена у породици, него у било којој другој друштвеној средини.¹ Иако су жртве породичног насиља најчешће жене, у овој улози неретко се могу наћи и мушкарци.

Један од првих корака решавања проблема насиља, јесте његово препознавање, што у већини случајева није једноставно, јер се може манифестовати у различитим облицима.

1. Облици, индикатори и карактеристике насиља у породици

Насиље према члановима породице може имати различите облике испољавања, а саме радње извршења насиља могу бити веома разноврсне, у зависности од тога о каквом је облику насиља реч, на који је начин и којим је средствима извршено. Тако Јовановић (2010: 24-25) истиче да насиље у породици, поред физичког повређивања које је најочљивије, укључује и „невидљиво насиље”, као психолошко

¹ Galles, R.J., *Intimate Violence in Families*, Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publication, p. 124.

злостављање, вређање и понижавање, са којима се смењују и различити облици економског насиља.

Насилници често симултано врше више разноврсних облика насиља према члану породице, односно појединим актима насиља истовремено повређују односно угрожавају и физички и психички интегритет жртве и њено спокојство.

1.1. Физичко насиље

Приликом дефинисања насиља у породици, законодавац на првом месту наводи физичко насиље, које се састоји у примени физичке силе, којом се жртви наноси или се покушава нанети телесна повреда. Извршење физичког насиља непосредно повређује, односно угрожава, телесни интегритет жртве, али доводи и до низа психичких последица, које нарушавају њено душевно здравље и спокојство.

Физичко насиље подразумева коришћење делова тела или оружја ради претње, казне, доминирања, спречавања, контролисања или повређивања жртве. Батињање, ударање песницама по глави и телу, чупање косе, повреде оштрим и тупим предметима, шутирање, дављење, наношење опекотина цигаретом, упаљачем, ватром, врелом водом, пеглом или другим врелим предметима, савијање и ломљење руку, носа, вилице, ударање каишем, дрвеним или металним предметима, повређивање тела ножем, оружјем или оруђем, само су неке од радњи и средстава којима се врши физичко насиље. Овај вид насиља, посебно ако се врши у дужем временском периоду, доводи, не само до повређивања и угрожавања телесног интегритета жртве, већ и до веома озбиљних душевних патњи и поремећаја. Ово су по правилу и најекстремнији облици испољавања насиља.

Иако се у пракси физичко насиље врши континуирао и редовно се испољава у дужем временском периоду, појединачни акт физичког насиља, такође, сам по себи представља довољан правни основ за одређивање мера заштите од насиља у породици. Евентуално одбијање суда да пружи одговарајућу правну заштиту у случају извршења једног акта физичког насиља, чак и када је у питању његов најлакши облик, може код насилника изазвати уверење да је примена насиља легална и легитимна, и утицати да насиље поприми драстичнији облик и изазове теже последице.

У односу на остале врсте насиља, физичко насиље је најлакше доказати, јер се по правилу ради о проузроковању видљивих повреда (Лукић, 2003: 24), али постојање видљивих повреда на телу жртве, није једини индикатор испољеног физичког насиља. Као индикатори овог вида насиља служе и друге чињенице, које се тичу понашања лица за које се тврди да је извршило насиље и начина на који је то понашање доживела сама жртва.

1.2. Сексуално насиље

Светска здравствена организација у свом Извештају о насиљу и здрављу у свету 2002. године наводи, како је сексуално насиље „било који сексуални чин, покушај остваривања сексуалног чина, нежељени сексуални коментар или предлог, који је усмерен против особе и њене сексуалности, а који може починити друга особа, без обзира на однос са жртвом или стање у којем се налазе. Карактерише га употреба силе, претње или уцене за угрожавање добробити и / или живота саме жртве или њој блиских особа”.

У складу са Анексом II Препоруке Рец (2002) 5 Комитета министара Савета Европе државама чланицама о заштити жена од насиља, сексуално насиље је „сваки сексуални чин почињен против воље друге особе, укључујући сексуално изругивање и задиркивање, зурење, непожељне коментаре, егзибиционизам, увредљиве телефонске позиве, непожељне сексуалне предлоге, присилно гледање или учешће у порнографији, непожељно додиривање, присилан секс, силовање, инцест, болан или понижавајући сексуални чин, присилну трудноћу, трговину женама и њихово искоришћавање у индустрији секса”.

Сексуално насиље често прати и физичко и психичко насиље, а у већини случајева ти облици насиља се чине заједно. Према подацима Виктимолошког друштва Србије, процентуално изражено, овај облик насиља најчешће чине супрузи, бивши и ванбрачни партнери и то у 78% случајева, на другом месту су синови (9%), на трећем очеви (4,2%), ћерка се у улози насилнице јавља у 2% случаја, а мајка и свекрва у 1,6% случајева.² Када је у питању сексуално насиље над женама, однос између насилника и жртве често има везе и са годинама жене. Насиље од стране партнера најчешће трпе младе и жене средњих година, док насиље од стране синова је карактеристично за

² Доступно на: <http://www.vds.org.rs/index.html>, (приступљено 27.07.2016. године)

старије жене (преко 60 година), а насиље које чине очеви односи се на врло младе жене, девојке.

У Породичном закону РС, као посебни видови насиља у породици, наведени су „присиљавање на сексуални однос” и „навођење на сексуални однос” или „сексуални однос са лицем које није навршило 14 година живота или са немоћним лицем”. Сексуално насиље може имати и друге облике испољавања и бити извршено на различите начине. Анализирајући законске одредбе, Константиновић-Вилић и Петрушић (2005) закључују, да у ову категорију насиља, поред „класичног” силовања, спада сваки вид присиљавања на сексуални однос, при чему сама присила може бити остварена употребом физичке силе да би се предупредио или сломио евентуални отпор жртве, застрашивањем, претњом да ће бити нападнута сама жртва или њој блиска особа, испољавањем беса, викањем, ломљењем ствари и другим радњама. Сексуално насиље у виду присиљавања жртве на сексуални однос, постоји независно од тога да ли је заиста дошло до сексуалног односа и да ли је жртва насиља пружала отпор.

Сексуално насиље сматра се специфичним обликом насиља из разлога што проузрокује специфичне последице по жртву. Психолошке трауме, настале након сексуалног насиља, под којим се најчешће подразумева сексуално злостављање, нису једине могуће последице. Краткотрајне или дуготрајне емоционалне тешкоће, као што су анксиозност, шок, интензиван страх и суицидне намере, могу бити праћене и полно преносивим болестима, нежељеном трудноћом, прекидом трудноће или повредом фетуса, као и фертилитетом (Kennedy, 1995: 117-13).

1.3. Психичко насиље

Психичко насиље је у пракси најчешћи облик насиља и испољава се на разноврсне начине. Њиме се угрожава душевно здравље или спокојство члана породице и најчешће се третира као индикатор или пратилац других облика насиља у породици. Практично, сваки облик дрског, безобзирног и злонамерног понашања, који је довео до повреде психичког интегритета, душевног здравља или спокојства члана породице, треба квалификовати као насиље у породици (Женски истраживачки центар за едукацију и комуникацију Ниш, 2007: 69).

Застрашивање, стално критиковање, емоционалне претње и оптужбе, вербално злостављање, узнемиравање и малтретирање, само су неке од радњи и понашања насилника, које могу да послуже као индикатор психичког насиља.

1.4. Економско насиље

Економско насиље је један од веома честих облика насиља у породици и врши се на разне начине. У ужем смислу, економско се насиље односи на неједнаку контролу над заједничким ресурсима, ускраћивање приступа новцу, запошљавању или едукацији. У ширем смислу оно обухвата и оштећење или уништавање имовине жртве, као и крађу или онемогућавање располагања сопственим ресурсима или имовином.

Најчешће се под економским насиљем подразумевају следећа понашања: одузимање или потпуна контрола финансијских средстава; забрана запошљавања или забрана одласка на посао; коришћење финансијских средстава или имовине жртве за личну добит; присиљавање жртве да добије кредит, лажним приказивањем имовног стања и др.

Као и свака друга врста насиља, економско насиље оставља негативне последице по жртву насиља. Према наводима Favole (2008) жртва економског насиља има ограничен или потпуно ускраћен приступ финансијским средствима неопходним за нормалан живот, што доводи до оскудације и сиромаштва, компромитовања њених образовних достигнућа и развојних могућности и стварања породичне атмосфере испуњене тензијама и нервозом. Ова атмосфера може постати плодно тло за друге врсте насиља, првенствено за психичко и физичко насиље. Оваква породична ситуација не погађа само жену жртву насиља, већ се одражава и на деци, али и на осталим члановима породице.

У Породичном закону РС није посебно наведен ниједан вид економског насиља, али је оно обухваћено општом дефиницијом „насиља у породици”.

2. Динамика насиља у породици

За насиље у породици карактеристична је, пре свега, одређена правилност у настајању, трајању и престанку тј. циклус злостављања, који обухвата неколико међусобно повезаних фаза (Walker, 1979: 55-68).

Прва фаза је **фаза стварања тензије**. Тензију могу проузроковати различити разлози, као што су породични проблеми, стрес на послу и сл. Понашање насилника постаје све агресивније, без обзира на то колико жртва покушава да га смири, а манифестује се кроз критиковање, викање, псовање, претње и сл. У даљем току, бес се нагомилава, насилник прети жртви да ће је повредити како би је заплашио, жртва је под јаком контролом партнера и све што он каже је све више психички повређује.

Друга фаза је **фаза експлозије тј. ескалације насиља**, коју карактеришу претње, малтретирање, бацање или ломљење ствари и сл.

Трећа фаза је такозвана **фаза поновног успостављања везе тзв. фаза меденог месеца**, у којој се насилник извињава, тврди да се стиди онога што је урадио, да му је криво, да се плаши последица, али обично пориче насиље и тврди да не сноси одговорност за своје понашање, већ да га је на такво понашање навела сама жртва, својим провоцирањем. Уколико је жртва напустила насилника, он на све начине покушава да је врати, тако што јој купује поклоне, обасипа нежностима и обећава да се насиље више никада неће догодити, а у неким случајевима насилник чак прети и да ће себи одузети живот. Жртва се најчешће враћа насилнику, верујући да ће се насилник променити и да ће све бити у реду.

Пракса показује, да се након поновног успостављања везе и тзв. фазе „меденог месеца”, са појавом првих проблема и тензија у односима, циклуси насиља понављају.

3. Међународни стандарди у домену правне заштите од насиља у породици

На међународном плану, насиље у породици препознато је као друштвено опасно и недопуштено понашање, којим се крше основна људска права и слободе. Поред општих и универзалних међународних докумената о људским правима, који су релевантни и за домен правне заштите од насиља у породици (Универзална Декларација о људским правима из 1993. године, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године, итд.), усвојено је неколико

међународних докумената посвећених заштити жена, којима се насиље у породици санкционише и установљавају механизми и стандарди у спречавању ове појаве. Њиховом ратификацијом, државе су преузеле обавезу да изграде адекватне механизме за превенцију насиља, његово елиминисање и да својим националним плановима осмисле стратегије деловања.

3.1. Конвенција УН о елиминацији свих облика дискриминације жена

Конвенција УН о елиминисању свих облика дискриминације жена или CEDAW конвенција, усвојена је од стране Генералне скупштине УН резолуцијом 34/180 18. децембра 1979. године, ступила на снагу 03.09.1981. године, заузима веома важно место у обликовању женских људских права.³

Конвенцији је приступило 180 држава, односно 90 процената чланица УН.

И поред уважавања доприноса који је остварен ранијим међународним документима, CEDAW конвенција изражава забринутост због дискриминације жена, којом се крше начела равноправности и поштовања људског достојанства. У овом смислу посебно се наглашава потреба измене традиционалних родних улога, као и уважавање доприноса које жене остварују на пољу благостања породице и друштва (Јовановић, 2008).

Одредбом члана 2 Конвенције, истиче се потреба уношења принципа равноправности мушкараца и жена у оквиру националних легислатива, укључујући под овим и Устав. Конвенција предвиђа и увођења санкција за све видове дискриминације жена, те обезбеђивање равноправне правне заштите жена са мушкарцима, која би се осигурала посредством националних судова и других јавних институција.

Одредбом члана 16 истиче се, да је насиље у породици доминантни облик виктимизације жена у свим дрштвима, те да су премлаћивање, силовање и други облици сексуалног напастовања, усмерени према женама свих старосних доби. Са циљем обезбеђивања имплементације садржаја Конвенције и праћења оствареног напретка, чланом 17 предвиђено је формирање Комитета за елиминацију свих облика дискриминације жена.

³*Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women*, доступно на: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm#part1> (приступљено 12.06.2016. године).

Последњи део овог документа сачињен је од низа препорука државама чланицама, којима се посебно истиче потреба предузимања одговарајућих мера за сузбијање и спречавање родно заснованог насиља, било да се ради о насиљу које је извршено јавно или приватно, потреба обезбеђивања законског оквира за заштиту од насиља и злостављања у породици, као и других понашања којима се угрожава достојанство и интегритет личности жена. Поред наведеног, сам законски оквир потребно је употпунити формирањем одговарајућих служби заштите и подршке које би биле доступне жртвама, али и едукацијом запослених у судству и полицији који раде на пословима који су у вези родно заснованог насиља. При томе, формирање служби помоћи, нужно треба да буде доступно и женама које живе у сеоским срединама, те жртвама које су везане за посебно изоловане заједнице.

3.2. Декларација о елиминацији насиља према женама

Уједињене нације су децембра 1993. године усвојиле Декларацију о елиминисању насиља над женама (А/РЕС/48/104) као први међународни инструмент који се бави овом проблематиком, а који истиче хитност потребе опште примене према женама права и начела у погледу једнакости, сигурности, слободе, интегритета и достојанства свих женских људских бића (Николић-Ристановић и Докмановић, 2006; Мрвић-Петровић, 2002).⁴

Декларација у члану 1 даје дефиницију насиља у породици и одређује га као „сваки акт насиља базиран на припадности полу, који резултира или је подобан да резултира у физичкој, сексуалној или психолошкој повреди или патњи жене, укључујући претње таквим радњама, принуду или арбитрарно лишење слободе, без обзира да ли се то догађа у јавном или приватном животу”.

Додатно, чланом 2 истог документа наводи се, да ће насиље над женама феноменолошки обухватити: „(а) Физичко, сексуално и психолошко насиље које се јавља у породици, укључујући батинање, сексуалну злоупотребу женске деце у домаћинству, насиље везано за мираз, брачно силовање, женско генитално сакаћење и друге традиционалне праксе штетне за жене, небрачно насиље и насиље повезано са експлоатацијом; (б) Физичко, сексуално и психолошко насиље које се дешава у

⁴*General Assembly UN. Declaration on the Elimination of Violence against Women A/RES//48/104, 20/12/1993, доступно на: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm> (приступљено 15.06.2016. године).*

оквирима опште заједнице, укључујући силовање, сексуалну злоупотребу, сексуално изнуђивање и понижавајући рад, у образовним установама и на другим местима, промет женама и присилну проституцију; (ц) Физичко, сексуално и психолошко насиље учињено или опроштено од стране државе, ма где да се десило”.

Декларација такође утврђује да је женама омогућено једнако уживање и заштита свих људских права и основних слобода на политичком, економском, друштвеном, културном, грађанском и свим осталим пољима и да та права укључују: право на живот, једнакост, личну слободу и сигурност, једнаку правну заштиту, заштиту од свих облика дискриминације, највиши доступни ниво физичког и менталног здравља, услове рада који су праведни у корист жена и право да се не буде подвргнут мучењу или другим суровим, нехуманим или деградирајућим поступцима или кажњавању.

У члану 4 Декларације, предвиђа се да би државе требало да осуде насиље према женама, не позивајући се притом ни на какве обичаје, традицију, религијска или друга мишљења, како би избегле своје обавезе у погледу његове елиминације. Такође, предвиђена је обавеза држава да унапреде казнене, грађанске, радне и административне санкције у домаћем законодавству, ради заштите од насиља и да женама које су подвргнуте насиљу, буде обезбеђен приступ правосудним механизмима за заштиту од насиља у породици.

3.3. Пекиншка декларација и Платформа деловања

Посебно важном у литератури поставља се Пекиншка декларација и Платформа за акцију, као документи који су усвојени на Четвртој светској конвенцији одржаној 1995. године на педесетогодишњицу од оснивања УН, који наглашавају да су у свим државама припаднице женског рода изложене физичким, сексуалним и психолошким насилним радњама, које су распрострањене без обзира на имовинске, класне и културне разлике.⁵

У декларацији се истиче потреба давања већих овлашћења женама и обезбеђивање њиховог пуног учешћа на основу једнакости у свим сферама, укључујући и учешће у процесу доношења одлука и структурама власти. Декларација

⁵*Fourth World Conference of Women. Beijing Declaration and Platform for Action 1995.*, доступно на: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/beijingdeclaration.html> (приступљено 16.06.2016. године).

посебну подршку даје невладином сектору, односно женским и феминистичким организацијама. Посебне напомене представљене су у смеру спречавања и уклањања свих облика насиља над женама и децом, те једнак третман у образовању, здравственој заштити и очувању репродуктивних способности.

Појам „насиље над женама”, према тексту декларације се, у члану 113 означава, као сваки родно заснован акт насиља, који доводи или ће потенцијално довести до психичког, физичког, полног угрожавања или патње жена, укључујући под овима и претње наведеним, присилу или самовољно одузимање слободе. Под овим појмом обухваћено је и физичко, сексуално и психолошко насиље, које се одиграва унутар породице, односно туча, сексуално злостављање женске деце, силовање у браку, генитално сакаћење, насиље од стране других чланова породице осим мужа и разни видови насилне експлоатације.

Одредбом члана 122 Платформе, као посебни облици насиља над женама, истакнути су: трговина људима у циљу сексуалне експлоатације, присилна проституција, као и сексуални туризам, који се посебно одвија у оквирима међународних криминалних група, услед чега су жене у знатно вишем степену изложене насиљу, нежељеним трудноћама, као и полно преносивим болестима.

Пратећи постављене циљеве Платформе, истиче се потреба промовисања истраживања, те прикупљања адекватних статистичких података који ће давати одговоре на питања узрока, природе, тежине и последица насиља над женама, као и одговоре на питања ефективности предузетих мера превенције и компензације према жртвама. Истиче се и значај медијског презентовања насиља над женама и предвиђа се да ће Владе, укључујући и локалне органе власти, невладине организације, образовне институције, јавни и приватни сектор, уложити напоре у обезбеђивању финансираног смештаја и помоћи женама и женској деци која су биле жртве родно заснованог насиља. Поред наведеног, поменуте инстанце подстичу се да жртвама пруже и одговарајуће медицинске, психолошке и друге саветодавне помоћи, као и бесплатну или јефтину правну помоћ.

3.4. Извештаји Специјалне извештачице УН за насиље над женама

Унутрашњом организацијом УН предвиђено је постојање многобројних агенција чије је деловање аутономно. Тако се питањима женских људских права бавила

Комисија са седиштем у Њујорку, Комисија за елиминацију свих облика дискриминације жена, а од 1995 године Специјална извештачица УН за насиље над женама. Сваке године Специјална извештачица УН представља овом телу извештаје на одређене теме, а посебно важним представља се извештај представљен Економском и социјалном већу, односно Комисији за људска права Е/ЦН.4/1996/53/Адд.2. 2/2/1996. којим је представљен Оквирни модел легислативе о насиљу у породици (Радић, 2015).

Тако се у датом документу истиче да је сврха представљеног извештаја санкционисање насиља у породици у складу са међународним стандардима; препознавање насиља у породици као родно условљеног облика виктимизације који се одвија унутар породице и међуљудским односима; препознавање насиља у породици као озбиљног кривичног дела против индивидуе и друштва које се не може толерисати или опростити; успостављање специфичног легислативног оквира којим се забрањује насиље над женама, штите жртве и превентира будуће насиље; пружа заштита жртвама широког спектра насиља укључујући физичко, сексуално и психолошко насиље; подржавање програма саветовања и терапије како намењених жртвама, тако и самим насилницима; подржавање програма који помажу превенцији и елиминацији породичног насиља кроз подизање свести јавности; проширивање способности професионалаца у помоћи жртвама и имплементацији закона у случајевима породичног насиља; обезбеђивање тренинга судијама у контексту случајева који се тичу старатељства над децом, економске подршке и сигурности, а кроз успостављање смерница за изрицање протективних мера и пресуда којима се неће тривијализовати дати проблем; подржавање већег разумевања унутар локалне заједнице стварних размера и узрока породичног насиља, као и подржавање заједнице да активно учествује у сузбијању дате појаве.

3.5. Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици

Текст Конвенције усвојен је децембра 2010. године на састанку САНВИО комитета, а маја 2011. године Конвенција је отворена за потписивање на конференцији министара чланица Савета Европе у Инстанбулу.⁶

⁶ *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*,
доступно на:

Конвенција се састоји од преамбуле и садржи 81 члан.

Одредбом члана 3 Конвенције, „насиље над женама” се означава као кршење људских права и облик дискриминације над женама, те сва дела родно заснованог насиља која су у вези са физичким, сексуалним, психичким, односно економским повредама и патњама жена, обухватајући под овим и претње таквим делима. Истовремено под овим појмом ће се сматрати и арбитрарно лишавање слободе, било у јавности односно у приватном животу. Истим чланом дефинисано је и насиље у породици које означава свако дело физичког, сексуалног, психичког као и економског насиља које може обухватити радње извршења остварене како у породици или домаћинству садашњих супружника, тако и између бивших супружника, независно од тога да ли учинилац дели или је делио домаћинство са жртвом.

У складу са овим, дат је и појам жртве, као сваког физичког лица које је изложено негативном опхођењу садржаном у ранијим одредбама.

У тексту Конвенције посебна пажња се посвећује мерама заштите и подршке и истиче, да ће чланице предузети неопходне законодавне, односно друге мере заштите свих жртава од даљег насиља, као и истиче предузети све неопходне мере промовисања програма и активности оснаживања жена, како би се искорениле предрасуде и традиције које се заснивају на идеји инфериорности жена, односно на стереотипним улогама жена и мушкараца.

Конвенција је представљена као најзначајнији међународни правни допринос разумевању проблема насиља над женама и феномена породичног насиља.

3.6. Препорука Комитета министара Савета Европе земљама чланицама за заштиту жена од насиља

Препорука Комитета министара Савета Европе земљама чланицама за заштиту жена од насиља (Рец 2002/5), усвојена од стране Одбора министара 30.04.2002. године, потврђује да је насиље у породици резултат неједнаке моћи мушкараца и жена, да води

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046031c>, (приступљено 18.06.2016. године)

ка озбиљној дискриминацији против женског пола, унутар друштва и породице и да крши, оштећује или укида уживање њихових људских права и основних слобода.⁷

У Препоруци се насиље над женама дефинише као свако дело насиља базирано на родној основи, а које резултира или би могло да резултира физичком, сексуалном или психолошком повредом или патњом жена. Под овим појмом се подразумевају и претње наведеним делима, присиљавање или одузимање слободе, било да се односи на јавни или приватни живот.

Државама чланицама је, поред осталог, препоручено да преиспитају своје национално законодавство, са циљем предузимања неопходних мера за заштиту људских права и основних слобода жена; да препознају да је насиље према женама велики структурални и социјални проблем; да подстичу све релевантне институције које се баве проблемом насиља над женама (полиција, медицинске и социјалне професије) да направе планове акција, које садрже активности на превенцији насиља и заштити жртава; да преузму и имплементирају мере, описане Препорукама, на начин који сматрају најбољим према околностима националног законодавства и да размисле о стварању државног плана за акцију против насиља над женама.

Формирање акционих планова превенције, односи се на активности везане за функционисање полиције, медицинских и социјалних професија које се подстичу да креирају средњорочне и дугорочне циљеве и задатке, односно превентивне активности.

Важан сегмент овог документа представљен је у члану 5, који се односи на истраживање, прикупљање и умрежавање статистике на државном и међународном нивоу.

Препоруком су предвиђене и мере помоћи заштите жртвама, укључујући и медицински, форензички, психилошки третман као и социјалну правну помоћ; посебне интервенције према извршиоцима насиља које подразумевају успостављање државне и европске банке података у којима би се депоновале информације о генетском профилу идентификованих учинилаца сексуалног насиља.

⁷ *Committee of Ministers of the Council of Europe. Recommendation Rec (2002)5 on the protection of women against violence*, доступно на: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2612 (приступљено 16.06.2016. године).

3.7. Препорука 1681 (2004) Парламентарне скупштине Савета Европе

Препорука 1681 (2004) усвојена је на 32. заседању Парламентарне скупштине Савета Европе, а назива се и „Кампања за борбу против породичног насиља над женама у Европи”.⁸

Три главна правца која се истичу у контексту сузбијања насиља у породици, а у вези са представљеним извором, јесу превенција, помоћ за жртве и пружање информација јавности. Дате смернице сходно Препоруци 1681 (2004) морају се остварити кроз блиску сарадњу Европске комисије, Европског парламента и НВО сектора. Како би се обезбедило успешно остваривање истог, наглашава се и потреба формирања ad hoc групе при Савету Европе, а као тела пред коју се постављају циљеви спровођења кампање, подизања свести на нивоу министарства и опште јавности. Поред наведеног, ово тело истиче се у контексту пружања и повећања мера помоћи жртвама, усвајања кривичноматеријалних и кривичнопроцесних мера према извршиоцима насиља у породици, развоја мерних инструмената праћења феноменологије предметне појаве и евалуације ефективности предузетих превентивних акција.

3.8. Препорука 1905 (2010) Парламентарне скупштине Савета Европе

Овај документ свој фокус посебно усмерава на заштиту деце. Иако се истиче да насиље у породици најчешће феномонолошки подразумева насиље мушкараца над женама, присуство деце оваквим ситуацијама, представља се као једнако озбиљна појава, а која се може разумети у контексту психолошког злостављања са потенцијално озбиљним последицама.

Препоруком 1905 (2010) премда се прихвата висок ниво остварених достигнућа у области заштите права детета, наглашава се потреба интензивније имплементације конкретних активности на спречавању дате појаве, као и прекидања ланца потенцијалног будућег насиља.⁹

⁸ *Parliamentary Assembly Recommendation 1681 (2004)*, доступно на: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17273&lang=EN>, (приступљено 18.06.2016. године).

⁹ *Parliamentary Assembly Recommendation 1905 (2010)*, доступно на: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17825&lang=en>, (приступљено 18.06.2016. године).

4. Упоредноправни преглед

Упоредноправни преглед обухвата земље са упоредивим правно-историјским наслеђем, као што су бивше републике СФРЈ: Република Словенија, Република Хрватска, Република Македонија, Босна и Херцеговина и Република Црна Гора, као и земље континенталног правног подручја, на које се Србија традиционално угледа, са дугогодишњом традицијом у примени правних решења у области породичног насиља, као што су: Република Аустрија, Краљевина Норвешка и Швајцарска.

4.1. Република Аустрија

У Републици Аустрији су савезним Законом о заштити од насиља, постављене основе заштите жртава породичног насиља, а тзв. Други закон о заштити од насиља донео је низ побољшања.¹⁰ Њиме су обухваћени сви случајеви насиља између особа које живе заједно, а полиција је овлашћена да забрани прилазак и да удаљи насилника из заједничког дома, у складу са принципом „онај ко удари мора отићи”. Мере се спроводе на основу Закона о полицији, а изричу се у трајању од 14 дана за које време насилник не сме ући у заштићену зону дефинисану полицијским решењем, нити с допуштењем угрожене особе. За кршење забране прописана је новчана казна, у случају даљег кршења могуће је хапшење, а претње или повређивање угрожене особе, повлаче казни прогон. Истом се одредбом штити дете млађе од 14 година, као жртва породичног насиља, на начин да изречене забране могу обухватити школе и друге институције за бригу о деци, којима се починилац не сме приближити на мање од 50 метара. Ако жртва сматра да јој треба трајнија заштита, може од суда тражити изрицање цивилних мера заштите. Привременом забраном, ради заштите од насиља у заједничком дому, насилнику се може забранити улазак у стан и непосредно суседство. Привременом забраном, ради опште заштите од насиља, може се забранити прилаз одређеним местима (нпр. радном месту жртве) или контактирање са жртвом, а прикладна је за случај опасности по телесно или психичко здравље жртве, независно од тога да ли је икада живела с особом од које потиче опасност. Привременом

¹⁰ Bundesgesetze zum Schutz vor Gewalt in der Familie: GeSchG, доступно на: https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XX/I/1_00252/index.shtml#tab-Uebersicht, (приступљено 11.06.2016. године)

забраном ради заштите од задирања у приватност („забрана прогањања“) забрањује се лични контакт са угроженом особом, одавање њених личних података и било шта друго, чиме се задире у њену приватност. Кривичним законом је, уз остала насилна кривична дела, прописано строжије кажњавање за „учестало насилничко понашање“, насиље које је трајало дуже време, што је чест случај код породичног насиља. Жртве насиља, које су већ оствариле право на психосоцијалну подршку и правну помоћ у кривичном поступку, могу остварити право на заступање и у парничном поступку који је у чињеничној вези са кривичним, нпр. у бракоразводном поступку.

4.2. Швајцарска

Казненоправни аспект заштите од породичног насиља у **Швајцарској** обухвата различита дела (нпр. убиство, претња, сексуални деликти) која се гоне по службеној дужности и када то, у супротном, није законом превиђено, чиме се олакшава положај жртве, која не мора подносити пријаву. Међутим, овлашћење надлежних тела да привремено обуставе поступак на захтев жртве значи да, често неће доћи до санкционисања починитеља. Швајцарска се оријентисала ка грађанскоправним облицима заштите, па Грађански законик пружа бољу заштиту жртвама. Појам породичног насиља прилично је широко дефинисан, а односи се на сваку жртву понашања које се сматра породичним насиљем, независно од везе са починиоцем. И овде се уважава одлука жртве која не жели да покреће одговарајући поступак, па се заштитне мере (нпр. удаљавање из стана) изричу само на њен захтев. Вреди поменути да су, због недовољне заштите на федералном нивоу, кантони већ и раније доносили посебне прописе на подручју заштите од породичног насиља, најчешће оне о овлашћењима полиције у погледу непосредне интервенције у таквим случајевима. Управо због могућности непосредне примене, ти прописи имају главну улогу у заштити жртава.

4.3. Норвешка

Занимљива решења на овом подручју познаје Норвешка, чији прописи користе појам „насиље у блиским везама“, радије него појам породичног насиља. Норвешки Казнени закон пружа релативно снажну заштиту. Предвиђено је, уопштено, кажњавање

насилних напада на особе повезане браком, крвним сродством или животом у истом домаћинству и то затвором до три године. Опис кривичног дела насиља у блиским везама практично је истоветан претходно наведеном делу, али је прописана казна до шест година затвора. Најтежа је санкција, до 15 година затвора, предвиђена за тешко насиље у блиским везама, а код процењивања тежине насиља узимају се у обзир повреде или смрт које су наступиле као последице злостављања, трајање насиља, или чињеница да ли је дело почињено на нарочито болан начин или против беспомоћних особа. Забрана приласка одређеним местима или особама, може се изрећи само лицу које је већ починило неко кривично дело, а постоји опасност да ће починити ново кривично дело, прогањати другу особу или на други начин нарушити њену приватност.

Занимљиву могућност предвиђа Закон о извршењу казни, у облику електронског надзора осуђеника, а од 2009. године полиција је почела да спроводи пројекат праћења починилаца породичног насиља преко електронских уређаја, који активирају аларм у полицијској станици у случају кршења изречених забрана. Посебно водећи рачуна о потребама деце као жртава породичног насиља, норвешка влада је успоставила националну мрежу склоништа у којима се деци осигурава свеобухватна помоћ и заштита.

4.4. Република Словенија

Невладине организације имале су врло значајну улогу у развоју правног оквира заштите од породичног насиља у Републици Словенији, мада су ставови јавности о том проблему још увек подељени. У поступцима поводом брачних спорова, могуће је по Закону о парничном поступку изрећи привремене мере, ради заштите једног брачног друга или детета и удаљити брачног друга из заједничког дома, ако је то потребно да би се спречило насиље. Међутим, то је могуће учинити само док поступак траје.

Закон о заштити од насиља у породици релативно детаљно регулише заштиту жртава које нпр. имају право одабрати помоћника који ће им пружати подршку током поступка, правног заступника и бесплатну правну помоћ.¹¹ Дете се сматра жртвом и ако присуствује насиљу међу другим члановима породице или живи у таквом

¹¹*Zakon o preprečevanju nasilja v družini*, доступно на: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=84974> (приступљено: 17.04.2016. године).

насилном окружењу, а његова права имају предност у односу на права осталих учесника у поступку. Забраном јавне објаве података који омогућавају идентификовање, штити се приватност жртве и њене породице. Безбедност жртве, штити се забранама контактирања, приближавања, уласка у стан жртве, регулисањем становања у заједничком дому. Међутим, овај закон уопште не прописује санкције за починиоце породичног насиља, нити за кршење наведених забрана.

Словенија спада у малобројније државе које Кривичним законом прописују посебно кривично дело породичног насиља, које обухвата акте насиља међу члановима породице и унутар друге трајне животне заједнице.¹² Занимљиво је да се дело кажњава затвором до пет година, али почињено према особи са којом је насилник раније живео у породичној или другој животној заједници, а у вези са том заједницом, кажњава се затвором до три године. У погледу мера социјалне подршке жртвама, треба поменути да су жене и деца жртве породичног насиља обухваћени категоријом социјално угрожених особа, које могу остварити право на привремени смештај.

4.5. Република Хрватска

Република Хрватска је донела Закон о заштити од насиља у породици 2003. године, а нови је донела 2009. године.¹³

Одредбом члана 3 Закона о заштити од насиља у породици из 2009. године одређено је да породицу чине: жена и мушкарац у браку, њихова заједничка деца, те деца сваког од њих; жена и мушкарац у ванбрачној заједници; деца сваког од њих и њихова заједничка деца; сродници по крви у правој линији без ограничења; сродници по крви у побочној линији закључно са трећим степеном; сродници по тазбини закључно са другим степеном у брачној и ванбрачној заједници; особе које имају заједничку децу; старатељ и штићеник; корисник смештаја у хранитељској породици и чланови њихових породица док такав однос траје. Породицу чине и жена и мушкарац, који су живели заједно у брачној или ванбрачној заједници, деца сваког од њих и

¹² *Kazenski zakon Republike Slovenije*, доступно на: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlurid=20082296> (приступљено: 19.04.2016. године).

¹³ *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji*, доступно на: <http://www.zakon.hr/z/81/Zakon-o-za%C5%A1titi-od-nasilja-u-obitelji> (приступљено: 19.05.2016. године).

њихова заједничка деца, уколико су повод прекида брачне или ванбрачне заједнице били брачни или ванбрачни односи.

У одредби члана 4, насиље у породици дефинише се као сваки облик физичког, психичког, економског и сексуалног насиља, при чему се наводе конкретни акти насиља: физичко насиље, односно примена физичке силе, без обзира да ли је наступила тешка телесна повреда или не, физичко кажњавање и други начин понижавајућег поступања према деци у васпитне сврхе, психичко насиље које је проузроковало осећај страха, узнемирености, повреде достојанства, вербално насиље, вербални напади, вређање, псовање, називање погрдним именима, или на други начин грубо вербално узнемиравање, прогањање, или узнемиравање преко средстава за комуницирање, или преко електронских или штампаних медија или на други начин, или комуницирања са трећим особама, противправна изолација или угрожавање слободе кретања, сексуално насиље, односно сексуално узнемиравање, економско насиље, под којим се подразумева, забрана или онемогућавање коришћења личне или заједничке имовине, или покушај да се то учини, одузимање права или забрана располагања личним приходима или имовином стеченом личним радом или наслеђем, онемогућавање запошљавања или рада, присиљавање на економску зависност, ускраћивање средства за одржавање заједничког домаћинства и бригу о деци или другим издржаваним члановима заједничког домаћинства.

Сви поступци покренути по овом закону су хитни, а центри за социјални рад, здравствене установе, као и друге службе, морају да воде рачуна о потребама жртве, при чему се наглашава њихова дужност да сваки акт насиља за који сазнају у вршењу службе пријаве полицији или тужилаштву, јер у противном могу бити новчано кажњени.

Санкције које се могу изрећи учиниоцу насиља су: заштитне мере, казна затвора, новчана казна и друге санкције предвиђене законом. Предвиђено је да Суд може учиниоцу изрећи следеће заштитне мере: обавезан психосоцијални третман, забрану приближавања жртви насиља, забрану узнемиравања или прогањања особе изложене насиљу, удаљење из стана или куће или неког другог стамбеног простора, обавезно лечење од болести зависности, одузимање предмета који је намењен или употребљен у вршењу дела. Примену заштитне мере може захтевати овлашћени тужилац, особа изложена насиљу, а може се одредити и по службеној дужности. Мера се одређује одлуком суда, у року од 24 часа од подношења предлога за одређивање

мере. Уколико овлашћени предлагач у року од осам дана не поднесе оптужни предлог, одлука којом је одређена мера ће се ставити ван снаге.

Казнени закон Републике Хрватске из 2011. године (који је ступио на снагу 1. јануара 2013. године) садржи и одређене новине.¹⁴ Тако се према овом закону члановима породице сматрају и истополни партнери, деца сваког од њих, и њихова заједничка деца, као и бивши истополни партнери, и деца сваког од њих. Уведена су и два нова кривична дела, и то: присила на склапање брака и повреда приватности детета.

Занимљиво је овде поменути и Закон о оружју¹⁵, којим је предвиђена забрана издавања дозволе за ношење оружја ономе против кога се води кривични поступак или је осуђен за дело против брака, породице и малолетних лица, с обзиром на то да у Републици Хрватској постоји идеја да се убудуће у законске прописе уносе одредбе везане за борбу против насиља.

4.6. Република Македонија

У Кривичном законнику Македоније нема посебног дела насиље у породици, али је околност да су одређена дела учињена у контексту насиља у породици квалификаторна околност.¹⁶ Тако, у оквиру кривичних дела против живота и тела, предвиђено је да основни облик кривичног дела лака телесна повреда, чини онај ко другог телесно повреди или му здравље телесно наруши, а предвиђена је новчана казна или казна затвора до једне године. Ако је дело учињено у оквирима насиља у породици, предвиђена је казна затвора у трајању од шест месеци до три године. Када је у питању тешка телесна повреда, за основни облик је предвиђена казна затвора у трајању од шест месеци до пет година, а уколико је дело учињено у оквиру породице - од једне до пет година затвора. Када је у питању особито тешка телесна повреда предвиђена је казна затвора од једне до десет година, а уколико је тешка телесна

¹⁴ *Kazneni zakon Republike Hrvatske*, доступно на: <http://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> (приступљено: 20.05.2016. године).

¹⁵ *Zakon o oružju RH*, доступно на: <http://www.zakon.hr/z/270/Zakon-o-oru%C5%BEju>, (приступљено: 21.05.2016. године).

¹⁶ *Кривичен законик Републике Македоније*, доступно на: <http://www.pravda.gov.mk/documents/KRIVICEN%20ZAKONIK%20precisten%20%20tekst.pdf> (приступљено: 17.05.2016. године).

повреда квалификована смрћу, казна је најмање једна година. Када су у питању кривична дела против слободе и права човека и грађанина, код кривичног дела принуде, околност да се принуда врши у породици, је квалификаторна околност, а прописана је казна затвора од шест месеци до три године. Код кривичног дела противправног лишења слободе, ко другог противправно лиши слободе, држи затвореним, или му на други начин одузме, или ограничи слободу кретања, ако је то учињено у породици, казна затвора је од шест месеци до три године. Кривично дело угрожавања сигурности, такође добија тежи облик, ако је учињено у оквиру у породице, и прописана је казна затвора од три месеца до три године. У групу кривичних дела против полне слободе и полног морала, насиље у породици такође се јавља као квалификаторна околност код појединих кривичних дела.

Одредба члана 33 Закона о породици забрањује насиље у браку и породици.¹⁷ У глави VI под називом „Нарушени односи и насиље у браку и породици”, предвиђено је да се забрањује свако насиље међу члановима породице без обзира на пол и узраст, да жртва насиља може бити било који члан породице, без обзира на пол и узраст, и то садашњи или бивши брачни или ванбрачни друг, лице које живи или је живело са жртвом насиља у породици, лице с којим има заједничко дете или лице које је са жртвом у четвртој степену крвног сродства и другом степену тазбинског сродства. Под насиљем у браку и породици, у смислу овог закона сматра се, примена силе, застрашивање, емоционална и сексуална злоупотреба и материјално, сексуално или радно искоришћавање другог члана породице. Породицом се сматрају брачни другови који живе, или су живели у брачној или ванбрачној заједници, или у било ком виду заједнице, или ако имају заједничко дете, браћа и сестре, полубраћа и полусестре. Акти насиља могу бити вршени и над дететом, старијим члановима породице и члановима породице који су делимично, или у целини лишени пословне способности.

¹⁷ Законот за семејството РМ, доступно на: <http://www.justice.gov.mk/LDBISReader/> (приступљено: 18.05.2016. године).

4.7. Босна и Херцеговина

Кривични закон Босне и Херцеговине не предвиђа кривично дело насиља у породици, већ је оно регулисано посебним Законом о заштити од насиља у породици.¹⁸ Породицу, у смислу овог закона чине: брачни и ванбрачни партнери, сродници који живе заједно, крвни сродници и сродници из односа потпуног усвојења у правој линији без ограничења, у побочној линији закључно са четвртим степеном, усвојеник, усвојитељ из односа непотпуног усвојења, сродници по тазбини закључно са другим степеном, старалац и штићеник, хранилац и храњеник.

Насиље у породици се дефинише као било које дело којим се наноси физичка, психичка, сексуална или економска штета или патње, и претње таквим делима, или пропуштање дужног чињења и пажње, које озбиљно спутавају чланове породице да уживају у својим правима и слободама, на принципу равноправности и у јавној и приватној сфери живота. Поступак за заштиту од насиља у породици у смислу овог Закона је по својој правној природи прекршајни.

4.8. Република Црна Гора

У Кривичном законнику Републике Црне Горе, у глави XIX: „Кривична дела против брака и породице”, у члану 220, предвиђено је кривично дело насиље у породици или у породичној заједници.¹⁹ Ово дело врши члан породице, који применом насиља угрожава телесни или душевни интегритет члана своје породице, за које је предвиђена новчана казна, или казна затвора до једне године. Тежи облик овог дела постоји, ако је при извршењу дела коришћено оружје, опасно оруђе или друго средство погодно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши. С обзиром на већи степен друштвене опасности предвиђена је казна затвора од три месеца до три године. Уколико је услед дела насиља у породици настала тешка телесна повреда, или тешко нарушење здравља, или су учињена према малолетном лицу, учинилац ће се казнити казном затвора од једне до пет година, а ако је услед неког од облика дела наступила

¹⁸ *Кривични закон Босне и Херцеговине*, доступно на: <http://djeca.rs.ba/uploaded/Krivicni%20zakon%20Bosne%20i%20Hercegovine.pdf> (приступљено: 17.05.2016. године).

¹⁹ *Krivični zakonik Crne Gore*, доступно на: <http://sudovi.me/podaci/vrhs/dokumenta/2172.pdf> (приступљено: 21.05.2016. године).

смрт члана породице или породичне заједнице, предвиђена је казна затвора од три до дванаест година. Пети облик дела постоји уколико се прекрши мера заштита од насиља у породици, коју је суд изрекао на основу закона, и за овај облик прописана је новчана казна или казна затвора у трајању до шест месеци.

Закоником о кривичном поступку предвиђена је мера која обезбеђује несметано вођење кривичног поступка, и којом се окривљеном може забранити виђање са члановима породице „уколико је дело извршено на њихову штету”.

Новине у регулисању „насиља у породици”, а самим тим и допуну напред наведених закона, дао је Закон о заштити од насиља у породици.²⁰ Насиље је свако чињење или нечињење члана породице, којим се угрожава физички, психички, сексуални и економски интегритет, ментално здравље и спокојство другог члана породице, без обзира на место где је учињено. Предвиђа се и да се члановима породице сматрају: супружници или бивши супружници, њихова деца и деца сваког од њих; ванбрачни супружници или бивши ванбрачни супружници, без обзира на трајање ванбрачне заједнице, њихова деца и деца сваког од њих; крвни сродници и сродници из потпуног усвојења у правој линији без ограничења, а у побочној линији закључно са четвртим степеном; сродници из непотпуног усвојења; тазбински сродници закључно са другим степеном у брачној или ванбрачној заједници; лица која живе у истом породичном домаћинству, без обзира на сродство; лица која имају заједничко дете или је дете зачето.

Законом је превиђено да су полиција, органи за прекршаје, државно тужилаштво, центар за социјални рад или друга установа социјалне и дечије заштите, здравствена установа, као и други органи, дужни да решавају случајеве насиља и пружање помоћи жртви хитно.

²⁰ *Zakon o zaštiti od nasilja u porodici*, доступно на: <http://www.sluzbenilist.me/SluzbeniListDetalji.aspx?tag=%7BA64F0E18-A96E-45BB-907E-7B289305C6FA%7D> (приступљено: 23.05.2016. године).

5. Процес изградње интегралног система правне заштите од насиља у породици у Републици Србији

Насиље у породици, представља једну од социјално-патолошких појава, која је у нашем друштву деценијама била маргинализована и игнорисана. Један од основних разлога за то су патријархална схватања о односу полова и родитељству, која су још увек доминантна у нашој средини. Политичка орјентација друштва, да свој правни систем усклади са међународним и европским правним стандардима и дугогодишње систематско јавно заговарање и лобирање женских невладиних организација, довели су до конституисања и афирмисања специфичног права на породицу слободну од насиља. Први корак учињен је доношењем Закона о изменама и допунама кривичног закона Републике Србије („Сл.гласник РС”, бр. 10/2002) који је почео да се примењује 09.03.2002. године. Ступањем на снагу овог закона, насиље у породици инкриминисано је као посебно кривично дело, чиме је установљена репресивна, кривично-правна заштита од насиља у породици. Следећи корак у законском уобличавању механизма за заштиту од насиља у породици представља доношење Породичног закона Републике Србије („Сл.гласник РС”, 18/2005 од 17.02.2005. године) који је почео да се примењује 01.07.2005. године.²¹ Овим законом, заокружен је систем заштите од насиља тако што су установљене превентивне, породичноправне мере заштите од насиља у породици.

Наведени закони засновани су на решењима понуђеним у „Моделу правне заштите од насиља у породици”, који је израдила радна група Виктимолошког друштва Србије и који су подржале женске невладине организације и групе у Републици Србији.

Установљени систем кривичноправне заштите од насиља у породици претрпео јеу међувремену измене, доношењем Кривичног законика Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 85/2005), чијим су усвајањем смањене санкције за све облике извршења кривичног дела насиља у породици (чл. 194).²² Поред тога, у Кривични законик унет је нови облик извршења кривичног дела насиља у породици, чија се радња састоји у кршењу изречене мере заштите од насиља у породици коју је суд одредио на основу закона (чл. 194 ст. 5).

²¹ Доступно на: http://www.paragraf.rs/propisi/porodicni_zakon.html (приступљено: 12.04.2016. године).

²² Доступно на: http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html (приступљено: 15.06.2016. године).

Изградња законских инструмената за заштиту од насиља у породици представља реализацију међународних обавеза наше државе, којима је прописана дужност државе да обезбеди средства за заштиту од насиља у породици и да деловањем својих институција предупреди и спречи испољавање насиља у породици, како би избегла своју одговорност за кршење људских права, за случај да у свом правном систему није обезбедила адекватну институционалну заштиту.

6. Породичноправна заштита од насиља у породици у Републици Србији

Породичноправна заштита од насиља у породици своје упориште налази у гаранцијама уставноправне заштите, а која у члану 21, 23, 25 и 64 Устава РС гарантују сваки вид дискриминације на основу пола, заштиту неприкосновености људског достојанства, неповредивост психичког и физичког интегритета личности, као и посебну заштиту мајке и детета од психичког, физичког, економског и сваког другог искоришћавања и злоупотреба (Панов, 2009; Поњавић, 2007). Ова врста заштите регулисана је на тај начин што је законодавац изричито забранио насиље у породици, члановима породице признао право на заштиту од насиља у породици, регулисао мере породичноправне заштите и услове под којима се оне одређују, предвидео и уредио посебан поступак у парници која се води ради заштите од насиља у породици.

Доношење Породичног закона, који се примењује од 01.07.2005. године, значило је поштовање међународних обавеза наше државе с обзиром на конвенције, декларације, препоруке и друга акта које је наша земља ратификовала, али и велики помак у стварању ефикаснијег система заштите од насиља у породици. У смислу овог закона појам „насиља у породици“ подразумева понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље, или спокојство другог члана породице.²³ Одредбом члана 197 поменутог Закона, у ставу 2, прописано је да се под насиљем у породици нарочито сматра: 1) наношење или покушај наношења телесне повреде; 2) изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу; 3) присиљавање на сексуални однос; 4) навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14 година или

²³ Према Драшкић (2007: 61) насиље у породици дефинише као „Понашање које се испољава кроз континуирану употребу силе, претње или злоупотребе између чланова породице“.

немоћним лицем; 5) ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима; 6) вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање.

Када су у питању именовани облици насиља у породици, суд има веома сложен задатак јер треба не само да утврди да ли је конкретна радња и заиста предузета, већ и да оцени да ли се предузета радња, односно понашање може сматрати дрским, безобзирним и злонамерним понашањем, с обзиром на то у чему се радња огледа, односно понашање састоји, шта је циљ радње и какве је непосредне последице изазвала, у односу на лице које тврди, или за које се тврди да је жртва насиља (Петрушић, Константиновић Вилић, 2010: 21). Према мишљењу ових ауторки, да би лицу које тврди, односно за које се тврди да је жртва насиља у породици, била пружена правна заштита одређивањем одговарајућих мера, неопходно је да буду испуњена два основна материјалноправна услова:

- 1) Да се предузете радње, односно испољено понашање лица за које се тврди да је извршило насиље према другом члану породице, могу квалификовати као насиље у породици, с обзиром на законски појам овог облика незаконитог понашања, чија је садржина одређена чл. 197 ст. 1 и 2 Породичног закона.
- 2) Да су жртва и извршилац насиља чланови исте породице, имајући у виду законски појам "породица", одређен у чл. 197 ст. 3 Породичног закона.

У поменутом члану, таксативно се наводи и круг лица која се могу сматрати члановима породице, односно која се могу појавити као субјекти насиља у породици, и то: супружници или бивши супружници; деца родитељи и остали крвни сродници; лица у тазбинском или адоптивном сродству; лица која везује хранитељство; лица која живе или су живела у истом породичном домаћинству; ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери; лица која су међусобно била, или су још увек у емотивној или сексуалној вези; лица која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живели у истом породичном домаћинству.

6.1. Мере породичноправне заштите

У Породичном закону Републике Србије наведене су мере породичноправне заштите од насиља у породици, чија је сврха спречавање поновног извршења насиља у породици, обезбеђивање нужне заштите физичког и психичког интегритета, здравља и личне безбедности члана породице изложеног насиљу, као и отклањање околности које

погудују или подстичу понављање насиља, одн. извршење других видова насиља. Њихова суштина се огледа у ограничавању или привременој забрани одржавања личних односа извршиоца насиља са жртвом насиља, што укључује и ограничавање извесних права и слобода извршиоца насиља, јер се полази од тога да је у случају насиља над чланом породице, привремена забрана контаката извршиоца насиља и жртве, најбољи начин да се предупреди ново насиље (Петрушић, Константиновић-Вилић, 2006: 40).

Одредбом члана 198 став 2 Породичног закона, предвиђено је пет посебних мера заштите:

1. Издавање налога за исељење из породичног стана или куће, без обзира на право својине односно закупа непокретности;
2. Издавање налога за усељење у породични стан или кућу, без обзира на право својине односно закупа непокретности;
3. Забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености;
4. Забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице;
5. Забрана даљег узнемиравања члана породице.

Законодавац је таксативно, по систему енумерације, одредио листу мера породичноправне заштите од насиља у породици, с тим што одредбама Породичног закона није предвиђено ограничење у погледу броја мера. Суд, у зависности од околности сваког конкретног случаја, може одредити и више мера, којима ће се на најефикаснији начин обезбедити заштита жртве насиља у породици, а такође и превентивно утицати на даље испољавање насиља. Мере заштите од насиља у породици су ограниченог трајања, јер трају највише годину дана, с могућношћу продужења, све док не престану разлози због којих је мера одређена. Мера може престати и пре истека времена на које је одређена, ако престану разлози због којих је била одређена.

6.1.1. Налог за исељење из породичног стана или куће

По наводима Поњавића (2005) заштитна мера издавања налога за исељење из породичног стана или куће је мера која се састоји у одузимању (ускраћивању) права извршиоца насиља у породици да у одређеном временском периоду станује у

породичном стану односно кући и, сагласно томе, у издавању налога извршиоцу насиља да се исели из стана, односно куће.

„Породични стан” односно „породична кућа” је сваки стамбени простор, у коме заједно живе извршилац насиља и члан породице према коме је насиље извршено. То може бити непокретност у целини или део одређене непокретности, који представљају самосталну стамбену јединицу.

Пратећи наводе истог аутора, потреба за издавањем ове мере постоји ако је извршилац насиља у породици испољио насиље према члану породице са којим је заједно живео у породичном стану односно кући и ако постоји опасност да би без спровођења ове мере извршилац могао поново да изврши насиље.

Законом је изричито прописано да издавање налога за исељење из стана или куће не зависи од права својине, односно права закупа на том стану, односно кући.

6.1.2. Налог за усељење у породични стан или кућу

Заштитна мера издавање налога за усељење у породични стан или кућу, је мера која се састоји у издавању налога извршиоцу насиља да жртви насиља допусти усељење у породични стан односно кућу, у коме је жртва раније живела, што подразумева да се извршилац насиља уздржи од радњи којима спречава усељење жртве.

Према Поњавићу (2005), потреба за издавањем мере заштите од насиља у породици у виду налога за усељење у породични стан или кућу, постоји у ситуацији кад је жртва насиља у породици, принудно или добровољно напустила породични стан односно кућу у којој је живела, а извршилац насиља не допушта да се поново усели у породични стан односно кућу.

6.1.3. Забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености

Заштитна мера у виду забране приближавања члану породице на одређеној удаљености, састоји се у забрани (ускраћивању права) извршиоцу насиља да се у одређеном временском периоду приближава жртви насиља на одређеној удаљености и издавању налога извршиоцу насиља у породици да се уздржи од понашања супротног изреченој мери. Сврха ове мере је да се предупреди ново насиље и жртви насиља у

породици омогући слободно и безбедно кретање на територији унутар и изван граница државе, у приватном и јавном простору.

Анализирајући ову меру Почуча (2010) указује на њен превентивни карактер и потребу за њеним одређивањем, не само у ситуацији када постоји опасност од рецидива, већ и у случају када би и само појављивање извршиоца насиља, односно његово приближавање жртви, представљало вид испољавања психичког насиља, јер код жртве изазива узнемирење, оправдан страх од понављања насиља и бројне друге психичке последице. Како Петрушић и Константиновић-Вилић (2006) наводе, одређивање мере забране приближавања жртви насиља у породици подразумева, да суд утврди удаљеност испод које се извршилац насиља у породици не сме приближити жртви. Колика ће бити та удаљеност, одређује суд, имајући у виду низ околности: где се налази место пребивалишта и место рада извршиоца насиља и жртве, да ли се ради о градском, приградском или сеоском подручју на коме су извршилац насиља и жртва настањени и др. Панов (2008) у том смислу истиче да се као минимална мера обично узима видокруг жртве, а с обзиром на стварну или реално претпостављену опасност рецидивизма.

6.1.4. Забрана приступа у простор око места становања и/или места рада члана породице

Заштитном мером у виду забране приступа у простор око места становања или места рада члана породице, извршиоцу насиља у породици забрањује се да у одређеном временском периоду приступа у простор око места становања и/или места рада жртве насиља на одређеној удаљености и налаже му се да се уздржи од понашања супротног изреченој забрани. Сврха ове мере је да извршилац насиља буде спречен у испољавању новог насиља и да се омогући да жртва насиља безбедно и несметано обавља своје свакодневне животне активности, неспутана страхом да ће је извршилац насиља узнемиравати самим својим појављивањем, ухођењем и другим сличним понашањем. Забрана приступа извршиоца насиља у простор око места становања или места рада жртве насиља у породици подразумева, да суд одреди удаљеност од места становања или места рада члана породице према коме је насиље извршено, испод које се насилник не сме приближавати (тзв. заштићени простор). Конкретна удаљеност од места становања, односно места рада жртве насиља у породици, одређује се тако што

се у метрима означава растојање од места становања, односно места рада жртве насиља. (Петрушић, Константиновић-Вилић, 2006: 49)

Панов (2008) наводи да судска пракса оставља могућност да се забрана приступа месту рада жртве наложи и поред чињенице да иста није засновала радни однос, а уколико се очекује запослење.

6.1.5. Забрана даљег узнемиравања члана породице

Пратећи наводе аутора Почуча (2010) забрана даљег узнемиравања члана породице је најблажа мера заштите, која се састоји у налогу извршиоцу насиља, да се уздржи од даљег узнемиравања члана породице, тј. од сваког понашања које, према законској дефиницији, представља акт испољавања насиља. Њена сврха је да се спречи даље испољавање насиља према члану породице.

Начини узнемиравања жртве насиља веома су разноврсни и немогуће је унапред одредити које су то све радње односно понашања, чије би предузимање представљало акт узнемиравања жртве насиља. Због тога, према наводима Петрушић и Константиновић-Вилић (2006), у одлуци суда није потребно посебно наводити видове испољавања насиља на које се мера односи, већ извршиоцу насиља треба забранити свако даље узнемиравање жртве и наложити му да се, док траје мера забране, уздржава од сваког дрског, злонамерног и безобзирног понашања којим угрожава њен телесни интегритет, душевно здравље или спокојство.

6.2. Процесни аспекти породичноправне заштите

Породични закон Републике Србије ²⁴ регулише и поступак у спору за заштиту од насиља у породици, који је по својој правној природи парнични поступак. У овом спору месно је надлежан, поред суда опште месне надлежности, и суд на чијем подручју има пребивалиште односно боравиште члан породице према коме је насиље извршено. Поступак се покреће тужбом. Тужбу за одређивање мере заштите од насиља у породици, као и за продужење мере заштите од насиља у породици, могу поднети: члан породице према коме је насиље извршено, његов законски заступник, јавни

²⁴ *Породични закон РС* „Сл. Гласник РС“, бр. 18/2005, 72/2011- др. закон и 6/2015, доступно на: http://www.paragraf.rs/propisi/porodicni_zakon.html, (приступљено: 14.08.2016. год.)

тужилац и орган старатељства. Пратећи наводе аутора Радованов и Почуча (2010), занимљиво је и то, да тужбу за престанак мере заштите од насиља у породици, може поднети само члан породице против кога је мера одређена. Поступак у спору за заштиту од насиља у породици је нарочито хитан. Сходно члану 269 Породичног закона, прво рочиште заказује се у року од 8 дана од дана када је тужба примљена у суду, а другостепени суд је дужан да донесе одлуку у року од 15 дана од дана када му је достављена жалба.

Када је у питању састав већа, одредбом члана 203 Породичног закона наводи се, да поступак у вези са породичним односима, у првом степену, суди веће састављено од једног судије и двоје судија поротника, а у поступку по жалби, веће састављено од троје судија. Ставом 2 истог члана, наводи се, да поменуто веће судија морају чинити лица која су стекла посебна знања из области права детета, односно која имају искуство у раду са децом и младима.

Одредбом члана 204 Породичног закона предвиђа се, да се поступак у вези са породичним односима хитно решава. У наведеним поступцима важи истражно начело и начело искључивања јавности. Радованов и Почуча (2010) наглашавају да истражно начело има превагу у односу на расправно начело, а што се манифестује у овлашћењу суда да у доказном поступку одреди извођење и оних доказа које странке нису предложиле.

Чланом 287 Породичног закона, истиче се одступање од начела диспозиције. У том смислу, суд може одредити и меру заштите од насиља у породици која није тражена, ако оцени да ће се иста показати најефективнијом у погледу заштите, што указује на то да у спору за заштиту од насиља у породици суд није везан границама тужбеног захтева.

Нарочити напредак у погледу остваривања заштите жртава од насиља у породици, остварен је одредбама Породичног закона, којим се по први пут прописује обавеза вођења евиденције и формирање документације о насиљу у породици (Костић, 2013: 154).

7. Кривичноправна заштита од насиља у породици

Насиље у породици је веома распрострањен облик криминалитета, те као такав захтева адекватну кривичноправну заштиту. Међутим, ова појава дуго није била

адекватно препозната. Одсуство свести о важности овог проблема водило је и неадекватној националној легислативи, те одсуству правних механизма заштите лица жртава породичног насиља (Шкулић, 2012; Милошевић, 2009; Шуловић, 2009; Ненадић, 2009; Милетић-Степановић, 2004).

У нашем кривичном законодавству насиље у породици је, тек након иницијативе радне групе Виктимолошког друштва Србије, као и вишегодишњег ангажовања активиста у погледу наглашавања потребе строжијег кажњавања насилника, први пут предвиђено као кривично дело Законом о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије из 2002. године. До ступања на снагу овог закона на кривична дела са овим обележјима, примењиване су одредбе кривичног закона о лакој и тешкој телесној повреди или другим кривичним делима из домена општег криминалитета. Поменути Законом о изменама и допунама, уведен је нови члан 118, којим се коначно санкционисало насиље у породици. Од 2002. године до данас, не само да је наведени члан закона претрпео одговарајуће измене, већ се чини да се све више аутора домаће правне науке залаже за његово даље модификовање или укидање и избегавање покретања питања кривичне одговорности у већини случајева насиља у породици.

7.1. Норме материјалног кривичног законодавства

Важећи Кривични законик Републике Србије из 2005. године, познаје пет облика овог кривичног дела (чл. 194).

Радња извршења **првог облика** кривичног дела насиља у породици састоји се у примени насиља, претњи да ће се напасти на живот или тело или пак у дрском или безобзирном понашању чиме се угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана породице. Под дрским понашањем се подразумева вређање, ограничавање слободе кретања, дружења, посета родитеља и родбине, физичко, економско и социјално злостављање. За овај основни облик предвиђена је казна затвора од годину дана. Закон предвиђа и **три тежа облика** овог кривичног дела. Први тежи облик постоји, ако је приликом извршења коришћено оружје, опасно оруђе, или друго средство подобно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши, за које је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година. Други тежи облик је квалификован тешком телесном повредом, тешким нарушавањем здравља члана

породице према коме је учињено или пак чињеницом да је учињено према малолетном лицу, и за њега је предвиђена казна затвора од две до дванаест година. Најтежи облик овог дела постоји, у случају када је насиље довело до смрти члана породице, где казна затвора износи од три до петнаест година затвора. Као новину, Закон предвиђа да ће се, **уколико окривљени прекрши неку меру заштите од насиља у породици које му је одредио суд**, казнити новчаном казном или казном затвора од три месеца до три године.

Постоје и кривична дела која су повезана са насиљем у породици тј. која то постају када као извршиоца и жртву имамо лица која се сматрају члановима породице, односно која уживају заштиту у смислу породичног закона. Таква кривична дела била би: тешка и лака телесна повреда, силовање, убиство, запуштање и злостављање малолетника и др.

Чланом 194. Кривичног законика инкриминисано је и **непоштовање судске одлуке којом је у парничном поступку одређена мера заштите од насиља у породици**, тако да насилник коме је изречена породичноправна мера заштите, чини кривично дело ако не поступа у складу са судским налогом тј. забраном изреченом од стране суда, чиме је успостављена веза између породичноправне и кривичноправне заштите, када се насилнику може изрећи новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Наш Кривични законик не набраја ко се сматра чланом породице, те се у смислу лица која уживају заштиту сходно примењује Породични закон.

7.2. Норме процесног законодавства

Анализом одредаба Законика о кривичном поступку РС²⁵ и истраживањем на терену, установљено је да се кривично дело насиља у породици гони по службеној дужности, независно од воље или одлуке оштећеног. Иницијални акт је кривична пријава, а обавезу пријављивања имају сви државни органи, органи територијалне аутономије или локалне самоуправе, јавна предузећа и установе, као и сва правна и физичка лица која на основу закона поседују одређена јавна овлашћења или се

²⁵ Законик о кривичном поступку РС („Сл. гласник РС“, бр.72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014), доступно на: http://paragraf.rs/propisi/zakonik_o_krivicnom_postupku.html, (приступљено 23.07.2016. године).

професионално баве заштитом и обезбеђењем људи и имовине, лечењем, васпитањем и образовањем деце, ако су за дело сазнали у вршењу своје делатности, а о чијем постојању су обавештени или су за њега сазнали на други начин. Међутим, ако је овим кривичним делом оштећено малолетно лице, дужност пријављивања прописана је за свакога. Сама жртва насиља може да састави пријаву у писменој форми или да је да усмено на записник код полиције или јавног тужилаштва.

Предистражни поступак, спроводи се када постоје основи сумње да је извршено кривично дело. Он се одвија у међусобној сарадњи органа унутрашњих послова и тужилаштва, а лице према коме се овај поступак води је осумњичени. Уколико пријава не буде одбачена тј. ако постоји основана сумња да је извршено кривично дело, на захтев јавног тужиоца покреће се истрага. Осумњичени добија статус окривљеног, а истрагу сходно најновијим изменама Законика о кривичном поступку, спроводи јавни тужилац. За подизање оптужбе овлашћење имају јавни тужилац и оштећени као тужилац, с тим да је овај други случај веома редак у пракси. Када су у питању кривична дела насиља у породици из ст. 1 и 2 члана 194 КЗ, за која је прописана казна затвора до три године, кривични поступак се спроводи према одредбама закона које важе за скраћени поступак, подношењем оптужног предлога, без спровођења истраге, уз могућност предузимања појединих истражни радњи. Такође, постоји могућност примене института одлагања кривичног гоњења из чл. 283 ЗКП, за она кривична дела за која је предвиђена казна затвора до пет година, ако осумњичени прихвати једну или више обавеза и то: да отклони штету или надокнади причињену штету; да плати одређени износ у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе, или да обави одређени хуманитарни или друштвено користан рад. У случају да осумњичени изврши обавезу, а подносилац пријаве се са тим сагласи, јавни тужилац ће одбацити кривичну пријаву.

Стварно надлежни за поступање су основни и виши судови, у зависности од висине запређене казне, а месна надлежност се одређује по месту покушаја или извршења дела, а ако оно није познато или је ван територије Републике Србије, одредиће се према пребивалишту или боравишту окривљеног. Поступак се води оном брзином којом захтевају околности случаја, пошто нема законом прописане обавезе хитности. Код насиља у породици, суд може извршиоцу оредити притвор, ако су испуњени услови предвиђени законом, чије се време трајања урачунава у изречену затворску казну. Након извођења доказа, при чему се овде најчешће користе лекарска уверења, фотографије и саслушање жртве и сведока, суд доноси пресуду која може

бити ослобађајућа или осуђујућа, када се окривљени оглашава кривим и изриче му се једна од следећих кривичних санкција: казна, мера упозорења, мера безбедности или васпитна мера.

8. Прекршајноправна заштита од насиља у породици

Потреба анализе прекршајних одредби у контексту насиља у породици истиче се из више разлога. Најпре, треба истаћи приметну тенденцију да се највећи број случајева насиља у породици управо решава кроз прекршајне поступке (Анђелковић, 2003).

Шкулић (2012) упућује на потребу рестриктивније примене кривичног инволвирања и на примену алтернативних, превентивних мера, због чега се прекршајно законодавство поставља од изузетног значаја

Осврнувши се на одредбе Закона о јавном реду и миру РС (2016)²⁶, законодавац није експлицитно предвидео насиље у породици као прекршај. Ипак, анализом датог оквира наведено понашање може се подвести под одредбе садржане у члану 6 и члану 12 Закона. Тако се наводи да, ко свађом или виком ремети јавни ред и мир или угрожава безбедност грађана, казниће се новчаном казном од 20.000 динара или казном затвора до 20 дана. Истим делом предвиђа се и да, ко угрожава сигурност другог лица претњом да ће напасти на живот или тело тог или њему блиског лица, казниће се новчаном казном до 25.000 динара или казном затвора до 30 дана. Коначно, ко вређањем или злоупотребом другог, вршењем насиља над другим, изазивањем туче или учествовањем у њој, угрожава спокојство грађана или ремети јавни ред и мир, казниће се новчаном казном до 30.000 динара или казном затвора до 60 дана.

Слично се може закључити и у вези члана 12 Закона о јавном реду и миру, а којим се наводи да, ко просјачењем или скитничењем, или непристојним, дрским и безобразним понашањем, угрожава спокојство грађана или ремети јавни ред и мир казниће се новчаном казном до 20.000 динара или казном затвора до 30 дана.

Премда законодавац, чланом 52 диференцира 12 заштитних мера које се могу изрећи за учињени прекршај, у контексту насиља у породици посебно се наглашава важност: одузимања предмета; обавезног лечења зависника од алкохола и

²⁶ Закон о јавном реду и миру („Сл. Гласник РС“, бр. 6/2016), доступно на: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_redu_i_miru.html, (приступљено 12.08.2016. године)

психоактивних супстанци; обавезног психијатријског лечења и забране приступа оштећеном, објектима или месту извршења прекршаја.

Чланом 59 Закона о прекршајима²⁷ суду се отвара могућност и изрицања мере обавезног лечење зависника од алкохола и психоактивних супстанци.

На крају, чланом 61 законодавац је предвидео могућност изрицања забране приступа оштећеном, објектима или месту извршења прекршаја. Као и у ранијим опцијама наведена мера изриче се са циљем спречавања учиниоца да понови прекршај, односно са циљем превенирања накнадног угрожавања оштећеног лица.

9. Превенција насиља у породици

Као што је већ познато, поред позитивних аспеката породичних односа у свакодневном животу појављују се и многи негативни аспекти, који се огледају кроз учестала сукобљавања, сталну нетрпељивост и несношљивост, а који имају за последицу настанак различитих облика насилничког и девијантног понашања у породичној заједници. Породица је примарна друштвена заједница, а једно од основних људских права је да ни једна особа не сме да буде жртва насиља, насиља у породици или породичној заједници. Такође, процес одвијања насиља је сложен, траје годинама и не дешава се изненада.

Како наводи Ајдуковић (2003), држава има право и обавезу да предузме потребне мере како би спречила насиље у породици, односно смањила и олакшала његове последице.

Према Петрушић (2005), превентивно се може деловати на три нивоа, а то су: Примарна превенција, у коју је укључена целокупна друштвена заједница и која подразумева вођење кампања за подизање свести о дискриминацији жена, проблему насиља над женама, уз едукацију и промоцију родне равноправности; Секундарна превенција, која је усмерена према појединцу и друштвеним групама које су изложене већем ризику од насиља, а која обухвата рано препознавање ризичних фактора повезаних с насиљем и правовремену интервенцију; Терцијарна превенција се огледа у развијању теологије поступања у случајевима

²⁷ Закон о прекршајима РС („Сл. Гласник РС“, бр.65/2013 и 13/2016), доступно на: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_prekrhajima.html, (приступљено 13.08.2016. године)

насиља, изградњи мреже институција и стручњака разних профила, као што су: полиција, судство, здравство, социјална заштита, образовне институције.

Превенција насиља у породици је, по мишљењу Ајдуковића (2003), здружена активност у предузимању различитих мера које имају за циљ да уклоне чиниоце који могу узроковати насиље у породици, да омогуће да се посебности сваког члана породице и међусобни односи у породици развијају на принципима слоге, поверења, љубави, блискости и сл., и да обезбеди примарну и адекватну заштиту и помоћ посебно жртвама насиља, али и насилнику.

Субјекти превенције и заштите од насиља у породици су васпитно-образовне институције, центри за социјални рад, службе социјалне и дечије заштите, установе здравствене заштите и полиција.

9.1. Улога полиције у борби против насиља у породици

Улога полиције у борби против насиља у породици неодвојива је од њене улоге у сузбијању криминалитета уопште, која се, по својој природи, испољава као превентивна и репресивна. Константиновић Вилић (2005) истиче да би примена законских мера обезбеђења јавног реда и мира, безбедности грађана и заштите правног поретка, служила као ефикасна и ваљана превентива у сузбијању криминалитета уопште, па и породичног насиља. Међутим, у законској регулативи и пракси полиције, далеко се више посвећује пажње репресивној улози овог органа. У том домену, откривање кривичних дела и учинилаца, основна је функција и задатак полиције. За остварење те своје функције полиција је снабдевена широким корпусом овлашћења, која су истовремено и њене дужности.²⁸ Полиција је овлашћена да предузима низ мера и радњи, које су по својој природи превасходно криминалистичко-тактичког карактера. Међутим, полицијска овлашћења подразумевају и предузимање мера принуде којима се ограничавају слободе и права осумњиченог, као и спровођење истражних радњи пре почетка кривичног поступка.

²⁸ Закон о полицији („Сл. Гласник РС“, бр. 6/2016), доступно на: http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_policiji.html, (приступљено 04.08.2016.год.)

Посебним протоколом о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и партнерским односима²⁹, предвиђене су три групе полицијских радњи и мера које би се ефикасно могле примењивати у борби против породичног насиља: оперативне мере, мере ограничења слободе кретања и личне слободе и истражне радње.

9.1.1. Оперативне мере

С циљем откривања насиља у породици може се користити уобичајена мера прикупљања потребних обавештења. Позивање неког члана породице или породичног домаћинства могло би иницирати или поспешити лице са којим се обавља разговор, да пријави насиље, кад је оперативним радом полиција дошла до индиција о породичном насиљу. Фотографисање осумњиченог и узимање отисака прстију насилника, по одобрењу тужиоца, осим у процесне сврхе, може деловати и као превентивна мера на осумњиченог насилника, због увођења његових личних података у полицијску евиденцију. Кад жртва или чланови породице пријаве насиље, позитиван ефекат имале би и мере позивања и саслушања насилника у својству осумњиченог. Марковић (2014) сматра да би примена ових двеју мера користила убрзању прикупљања доказа, а након евентуалног признања приликом саслушања, и убрзању саме кривичне процедуре због поједностављења и скраћивања даљег поступка доказивања. Укратко, јављају се као реална претпоставка за брзо и ефикасно суђење извршиоцима кривичних дела породичног насиља.

9.1.2. Мере ограничења слободе кретања и личне слободе

Мере процесне принуде којима се ограничава лична слобода, легално су средство за успешно вођење кривичног поступка, а код криминалитета насиља уопште, због особина извршилаца, примерене су и за постизање ванпроцесних циљева.

Ради постизања тих циљева, у случајевима кад постоји неки од законом предвиђених разлога за одрђивање притвора, полиција има овлашћење да осумњиченог

²⁹ Посебни протокол о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и партнерским односима, Министарство унутрашњих послова, 2013. година, доступно на: <http://www.sigurnakuca.net/upload/documents/PlaviTekst.pdf>, (приступљено 12.08.2016.год.)

лиши слободe, уз обавезу да га без одлагања спроведе надлежном јавном тужиоцу. Будући да се породично насиље најчешће не јавља као појединачна, спорадична појава, већ као трајно понашање насилника, такво стање може се сматрати као особита околност која указује да ће поновити кривично дело, што је један од разлога за одређивање притвора, па би било сврсисходно да се тим законским овлашћењем полиција користи у циљу заштите чланова породице од поновљеног и још бруталнијег насиља. Лишењем слободe насилника, одмах би се спречило даље насиље у породици, истина привремено, а на дужи само ако буде одређен притвор, чему ова радња процесне принуде и служи. Задржавање лица лишеног слободe или лица позваног у својству осумњиченог, такође је ефикасна мера у рукама полиције за борбу против породичног насиља. Полиција има овлашћење да одреди задржавање неког лица ради прикупљања обавештења или саслушања, с тим да задржавање може трајати најдуже 48 сати. Као искључиво полицијска мера, може бити врло ефикасна у борби против породичног насиља јер се њеном применом насилник за краће време одстрањује из породице, чиме се привремено али правовремено штите жртве од његовог насилничког понашања

9.1.3. Истражне радње

Предузимање истражних радњи, није типично овлашћење полиције. Само изузетно Законик о кривичном поступку допушта да полиција спроведе истражне радње. Тако, и пре отварања истраге, полиција је овлашћена да изврши претрес стана и лица без наредбе суда, ако држалац стана то тражи, ако неко зове упомоћ и из других законом предвиђених разлога. Ради обезбеђења доказа, ако прети опасност од одлагања, полиција може извршити привремено одузимање предмета (Бошковић, 2014: 217). Предузимањем ових истражних радњи у преткривичном поступку, што би било целисходно чинити увек кад се ради о тежим облицима насиља у породици, обезбедила би се ефикасна процедура за правовремено изрицање кривичних санкција извршиоцима ових кривичних дела.

9.2. Улога јавног тужилаштва у борби против насиља у породици

Улога јавног тужилаштва у заштити од породичног насиља од изузетног је значаја, имајући у виду да је јавно тужилаштво државни орган који има овлашћења да руководи предистражним поступком, одлучује о непредузимању или одлагању кривичног гоњења, спроводи истрагу, закључује споразум о признању кривичног дела, подиже и заступа оптужбу пред надлежним судом и предузима друге радње, у складу са правима и дужностима прописаним одредбама Законика о кривичном поступку.

Јавно тужилаштво, у случајевима насиља у породици, у складу са својим законским овлашћењима, поступа како у кривичном, тако и у прекршајном поступку, подноси тужбе и учествује као странка у парничном поступку, ради одређивања мера заштите од насиља у породици. Закоником о кривичном поступку, кривична пријава за сва кривична дела за која се гони по службеној дужности, подноси се надлежном јавном тужиоцу, писмено, усмено или другим средством. Приликом поступања, јавни тужиоци у свом раду, треба да се руководе општеприхваћеним принципима у процесу организовања заштите у породици и пружања подршке жртвама, у ком смислу примарни циљ треба да буде заустављање насиља и очување безбедности жртве.³⁰

У циљу квалитетног и ефикасног поступања, јавна тужилаштва воде евиденцију о случајевима насиља у породици³¹ и спроводи континуирану обуку јавних тужилаца и тужилачких помоћника, ради ефикасног и доследног спровођења законских овлашћења, препознавања насиља у породици, осигурања безбедности и заштите права жртва, као и специјализације јавних тужилаца који поступају у случајевима насиља у породици.

Имајући у виду специфичности и комплексност насиља у породици, у циљу превенције и заустављања насиља у породици, као и заштите жртва породичног насиља, неопходно је истовремено активирање свих законом прописаних видова заштите, у ком циљу све институције које су овлашћене за покретање појединих облика заштите, треба да буду истовремено обавештене о сваком случају породичног насиља и то разменом информација и мултисекторском сарадњом, која омогућава да

³⁰ *Посебни Протокол за правосуђе у случајевима насиља над женама у породици и пратнерским односима*, Министарство правде и државне управе, 14.01.2014. године

³¹ *Закон о јавном тужилаштву* („Сл. гласник РС”, бр. 63/2001, 42/2002, 39/2003, 44/2004 и 61/2005, 46/06, 106/06 – одлука УСРС, 116/08 – др. Закон, 101/2011, 38/2012 одлука УС и 121/12), доступно на: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_tuzilastvu.html, приступљено: 11.08.2016. године

јавни тужилац, као и остали надлежни органи који су укључени у сарадњу, буду благовремено обавештени о сваком случају породичног насиља, у циљу предузимања адекватних, ефикасних и благовремених мера.

9.3. Улога и активности судова у предметима везаним за насиље у породици

Судови су самостални и независни државни органи који штите слободе и права грађана, законом утврђена права и интересе правних субјеката и обезбеђују уставност и законитост.³²

У односу на кривично дело насиље у породици, улога суда огледа се у томе, што суд у сваком конкретном случају, користећи објективна мерила и узимајући у обзир све специфичне, објективне и субјективне околности, треба да испита да ли је и како насиље испољено, као и да утврди да ли се конкретно понашање лица, може квалификовати као радња извршења наведеног кривичног дела и да, у складу са тим, изрекне одговарајућу кривичну санкцију или неку од заштитних породичноправних мера, у зависности од тога о којој врсти поступка се ради.

Посебним Протоколом за правосуђе у случајевима насиља над женама у породици и партнерским односима (2013), који је донет на основу Општег протокола о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима, предвиђено је да у предметима везаним за насиље у породици судије поступају тако³³: да без изузетка поштују обавезу хитности у поступању; да се благовремено припреме за поступање и темељно сагледају околности догађаја у сваком од таквих предмета; да према жртви поступају уз поштовање њене личности, са посебном пажњом, стрпљењем, тактом и израженим разумевањем за положај и стање у којем се она налази; да се при саслушању према жртви поставе са поверењем, да јој омогуће довољно времена за неометано и детаљно изјашњење, без непотребног прекидања, притиска, неодобравања или претераног саучествовања; да своје знање и вештине у поступању употребе за откривање узрока и

³² *Закон о уређењу судова* („Сл. гласник РС”, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011- др. закон, 78/2011- др. закон, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015- др. закон и 13/2016) доступно на: http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_uredjenju_sudova.html, приступљено:11.08.2016. године

³³ *Посебни Протокол за правосуђе у случајевима насиља над женама у породици и партнерским односима*, Министарство правде и државне управе, 14.01.2015.године

појавних облика насиља јер од тих информације зависи процена о најефикаснијем начину заштите жртве и мерама које је нужно предузети; да жртви, у зависности од њених потреба или стања у којем се налази а независно од фазе судског поступка, предоче који све видови заштите постоје и којим институцијама или организацијама се може обратити односно да у било ком делу поступка затраже помоћ од учесника у поступку заштите или од потписника Посебног протокола, ако то жртва није сама способна да учини; да према властитој процени личности жртве, степена душевне развијености, осетљивости и стања у којем се она налази, као и према информацијама прибављеним од других учесника у поступку заштите, увек када је то могуће заштите жртве од секундарне виктимизације омогућавањем изјашњења без непосредног присуства насилника, применом техничких средстава, у присуству стручних лица итд.; да на разумљив и јасан начин објасне жртвама ток и правила поступка и, посебно, да при изрицању одговарајућих мера заштите од насиља у породици жртвама предоче њихово значење, промене које се тиме производе и могуће ризике; да број долазака жртве у суд сведу на неопходну меру; да својим ауторитетом обезбеде поштовање достојанства жртве од стране осталих запослених у суду; да када у неком другом судском поступку дођу до сазнања да се догодило насиље у породици, односно насиље над женама у породици и партнерским односима, одмах поступе по израђеном упутству или инструкцији суда.

9.3.1. Улога правосудне страже

Обавеза правосудне страже односи се пре свега на осигурање безбедности жртва насиља када се оне налазе у правосудним објектима, независно од тога која се врста поступка води и независно од тога да ли се заштита тражи или не, на поступање према жртвама уз поштовање њиховог достојанства и на однос у којем се жртвама даје осећај сигурности. Као судско особље правосудна стража такође има обавезу поступања према израђеном упутству – инструкцији суда, кад год у обављању својих послова дође до сазнања да се насиље над женама-у породици и у партнерским односима догодило.

9.3.2. Улога судског особља

Особље суда дужно је да се према жртвама насиља у породици опходи са пажњом и разумевањем, уз поштовање њихове личности, и да кад год у свом раду дођу до сазнања о насиљу или имају сумњу да се оно догодило, поступе по инструкцијама – упутству суда.

9.3.3. Улога и активности Прекршајних судова

Прекршајни суд има значајану улогу у препознавању случајева насиља над женама у породичним и партнерским односима. Овај орган често решава граничне случајеве прекршаја и насиља над женама као облика породичног насиља, понекад и саме случајеве овог насиља, када нису препознати као такви од стране полиције као кривично дело. У таквим случајевима потребна је сарадња између Прекршајног суда, јавног тужиоца и Центра за социјални рад како би се жртви обезбедио потпуни и адекватни вид заштите.

9.4. Улога Центра за социјални раду спречавању насиља у породици

У превенцији насиља у породици али и у рехабилитацији жртава насиља и реинтеграцији породице, важну улогу има и систем социјалне заштите.

Центар за социјални рад (ЦСР), представља јавну установу социјалне заштите, односно орган старатељства овлашћен и специјализован за пружање правне заштите породице и свих њених чланова, који су у стању потребе за социјалном, односно правном помоћи (Драшкић, 2007; Шаркић и Почуча, 2012; Бркић, 2005; Обретковић и сар., 1972).

У нашем правно-институционалном систему, када је реч о правној заштити породице и деце, ЦСР заузима централно место. То је јавна служба у чијој су надлежности, поред послова социјалне заштите у ужем смислу, и послови правне заштите породице.³⁴ Заштита породице подразумева: (1) подршку породици у

³⁴ *Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад* („Сл.гласник РС”, бр.59/2008, 37/2010, 39/2011- др. правилник и 1/2012- др. правилник), доступно на:

остваривању њених основних функција; (2) помоћ у превазилажењу нарушених породичних односа и (3) заштиту њених најсензибилнијих чланова.

Одредбом чланова 121 и 122 Закона о социјалној заштити³⁵, предвиђено је да Центар за социјални рад иницира и развија превентивне и друге програме који доприносе задовољавању индивидуалних и заједничких потреба грађана у области социјалне заштите на територији јединице локалне самоуправе за коју је основан, иницира и развија превентивне и друге програме који доприносе спречавању и сузбијању социјалних проблема и обавља и друге послове у области социјалне заштите, у складу са законом и другим прописима.

Случајеве насиља у породици Центар најчешће открива приликом обраћања било ког од чланова породице за признавање неког од права из области социјалне заштите (материјална помоћ, смештај у установу социјалне заштите), или обраћања за помоћ због тешкоћа око неге и васпитавања детета или приликом спровођења поступка мирења у оквиру бракоразводне парнице, као и у неким случајевима малолетничке деликвенције.

Посебан протокол о поступању центара за социјални рад- органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима, предвиђа да је, у случају пријаве или сазнања о породичном насиљу, стручна служба за рад на пословима насиља у породици у центру за социјални рад или овлашћена особа, дужна³⁶: да одмах по пријему сазнања, пријаве или дојаве о породичном насиљу, о свему обавести полицију и стави им на располагање податке које су сазнали приликом дојаве (дојава може бити писмена, усмена, од стране одређене институције, појединца или анонимна); да сачини службену белешку о информацијама које су добијене приликом сазнања и која садржи све податке потребне за покретање поступка који ће се водити код центра за социјални рад; да што хитније изађе на терен или позове у службене просторије лица код којих се дешава или се догодило насиље; да успостави сарадњу са институцијама или појединцима који могу бити од користи да се добију

http://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_organizaciji_normativima_i_standardima_rada.html, (приступљено 07.07.2016. године)

³⁵ Закон о социјалној заштити РС („Сл.гласник РС” бр.24/2011), доступно на: http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_socijalnoj_zastiti.html, (приступљено 08.07.2016. године)

³⁶ Посебан протокол о поступању центара за социјални рад-органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима, доступно на: <http://www.sigurnakuca.net/upload/documents/NarandzastiTekst.pdf>, (приступљено 07.07.2016. године)

детаљни подаци о породици у којој се насиље дешава; да што хитније пружи психолошку подршку жртвама насиља, јер жртве се најчешће налазе у стању шока и неопходно им је психолошко оснаживање и подршка да би пребродили то стање и да би биле у могућности да доносе одлуке; да упозна жртву са њеним законским правима, мерама заштите и постојећим санкцијама којима се кажњава насилно понашање; да обезбеди жртви да несметано и без страха изнесе све релевантне околности за утврђивање почињеног насиља; да обезбеди жртви асистенцију приликом здравственог збрињавања уколико има видљиве телесне повреде, уколико постоји сумња на унутрашње повреде или психичку трауму; да уколико се утврди да је жртва животно угрожена и да по одласку из простора у којем живи њена сигурност није загарантована, обезбеди смештај жртве у простор/смештај које она сматра потпуно сигурним за њен живот (родбина, пријатељи), а уколико не постоји могућност да се смести у средину коју познаје, обезбеди смештај у сигурну кућу; да на тражење суда или јавног тужиоца за утврђивање и доказивање насиља, достави извештај социјалног радника, стручно мишљење, мишљење тима, налаз и мишљење психолога, извештај о предузетим мерама и слично; да о свакој примљеној пријави, односно обавештењу о породичном насиљу, води евиденције заштићених података, тј. евидентирање и бележење сваког поступања Центра за социјални рад.

9.5. Улога васпитно-образовног система у сузбијању насиља у породици

Школа има задатак да кроз плански и систематски рад васпитава и образује ученике и она има посебну и одговорну друштвену улогу и посебан утицај на социјализацију индивидуе, јер су васпитање и образовање изузетно значајне компоненте које помажу развоју личности ученика. Просветни радници кроз свој васпитно-образовни процес, врло лако могу препознати дете које је изложено насиљу у породици. Уочавање насиља у породици код деце је неопходно ради правовременог поступања, како би се помогло детету да превазиђе страхове који га могу одвести даље, у друге облике атипичног понашања као што су конзумирање алкохола или дрога, „одавање криминалу” и сл.

Улога васпитно-образовног система је првенствено превенција насиља, злостављања и занемаривања. Она укључује мере и активности у којима се у установи ствара сигурно и подстицајно окружење, негује атмосфера сарадње, уважавања и

конструктивне комуникације, чиме се, између осталог подиже ниво свести и осетљивости на насиље и развијају знања и вештине и ставови потребни за конструктивно реаговање на насиље међу девојчицама, дечацима, њиховим родитељима и свим запосленима.

На основу Закона о основама система образовања и васпитања, Општег и Посебног протокола донет је и Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање.³⁷ Правилником су прописане превентивне и интервентне активности установе. Прописује се обавезност поступања образовне установе увек када постоји сумња или сазнање да дете или ученик трпи насиље, злостављање и занемаривање, без обзира ко га врши, где се оно догодило, догађа или се припрема. Образовна установа је дужна да поступак води ефикасно и економично, да обезбеди заштиту и поверљивост података до којих дође пре и у току поступка и да ученика не излаже поновном и непотребном давању изјава. Ако постоји сумња или сазнање за насиље, злостављање и занемаривање детета и ученика у породици, директор образовне установе има дужност да обавести центар за социјални рад и полицију, који обавештавају родитеља, у складу са законом. Оперативни план заштите сачињава се за сву децу и ученике – учеснике насиља и злостављања (оне које трпе, који чине и који су сведоци насиља и злостављања). Мере и активности треба да буду предузете уз учешће детета и ученика и да буду у складу са његовим развојним могућностима. План заштите укључује и информације о мерама и активностима које установа предузима самостално, у сарадњи са другим надлежним организацијама и службама и када друге надлежне организације и службе спроводе активности самостално. Када је реч о детету које трпи насиље или је сведок насиља у породици, осим информисања и укључивања центра за социјални рад и полиције, запослени (васпитач, наставник, стручни сарадник) треба да у оквиру плана заштите предузме све неопходне активности потребне за обезбеђивање услова за емоционални и социјални опоравак у оквиру вршњачке групе (одељења), да покаже разумевање и да прилику да дете (ученик) искаже своје капацитете и могућности с обзиром на животне околности у којима се дете нашло.

³⁷ *Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање* („Службени гласник РС”, број 30/10), преузето са: http://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_protokolu_postupanja_u_ustanovi.html, (прегледано 10.07.2016. године)

Да би се обезбедила што боља примена донетог закона и правилника и омогућила безбедна и подстицајна средина за развој деце и ученика, организују се и спроводе обуке запослених, реализују се програми („Школа без насиља”, „Буди мушко”, превенција сексуалног насиља, медијација и други); отворен је СОС телефон за пријаву насиља у школама (0800-200-201); формирају се и обучавају тимови за кризне интервенције; спроводе се истраживања (о учесталости насиља и безбедности школског окружења, о дигиталном, родно заснованом насиљу); активно се учествује у повезивању свих система и оснаживању образовног система за препознавање насиља у породици, граде нова партнерства са цивилним сектором, институцијама, медијима итд.

У циљу ефикасне и ефективне координације, покретања, организације, праћења, и реализације ових и других активности у области заштите деце и ученика од насиља у образовно-васпитном систему Министарство просвете, науке и технолошког развоја формирало је Јединицу за превенцију насиља, почев од фебруара 2012. године уз подршку УНИЦЕФ-а.³⁸

9.6. Улога установа здравствене заштите у борби против насиља у породици

Као резултат дуготрајног телесног и психичког злостављања, код жртве насиља долази до озбиљних последица, које се јављају у виду болести и психичких проблема. Истраживања указују да жртве насиља три пута чешће оболевају него лица која нису имала таква искуства.

Здравствене установе и медицински радници имају двојаку улогу у борби против насиља у породици. Најпре, они су у позицији да често први открију физичко, сексуално и психичко насиље, када жртва дође на редован преглед или да затражи медицинску помоћ (било због повреда и тегоба изазваних породичним насиљем, или због нечег сасвим другог). Друга улога здравствених установа јесте да документују повреде и тегобе жртава, када је насиље већ пријављено. Ако посумњају на породично насиље, лекари и други здравствени радници имају обавезу да прво укажу неопходну медицинску помоћ жртви, затим да документују повреде (издају жртви лекарски налаз

³⁸ Преузето са: <http://www.mpn.gov.rs/grupa-za-prevenciju-nasilja/>, (приступљено 11.07.2016. године)

са описом повреда), а онда пријаве случај полицији или центру за социјални рад.³⁹ Када је жртва малолетна, случај се пријављује и стручном тиму за заштиту деце од злостављања и занемаривања, који треба да постоји у свакој здравственој установи, а здравствени радници требало би да се у опхођењу с малолетном жртвом придржавају Посебног протокола система здравствене заштите за заштиту деце од злостављања и занемаривања.

Добро сачињена медицинска документација је од велике важности за превенцију насиља. Поред тога, њоме се обезбеђују непосредни докази почињеног насиља и злостављања, која може бити од изузетног значаја за судски процес, те зато документовање повредау здравственој установи, треба да ради обучен/а радник/ца. Значајно је напоменути, да детаљно описивање и документовање последица повређивања, не треба искључиво везивати за лекаре специјалисте судске медицине. На против, сви здравствени радници који су у контакту са жртвама породичног насиља, укључујући ту лекаре различитих специјалности који лече последице претрпљеног насиља могу обавити, адекватно, клинички, судско-медицински преглед и сачинити валидан медицински документ уколико су на одговарајући начин едуковани.

Свака здравствена установа је дужна да о проблему насиља у породици информише своје кориснике, едукује свој кадар и тиме створи могућност за реализовање задатака у области откривања, документовања, пријављивања и праћења насиља у породици, а пре свега помоћи и подршке жртви насиља. У склопу повећања свести о нултој толеранцији насиља, Протоколом (2010) се препоручује истицање тематских постера на видљиво место у здравственим установама (чекаонице, ходници и слично), памфлета у различитим форматима, едукативни материјал, и адресе и телефони ресурса у заједници за пружање помоћи.

9.7. Улога невладиних организација у борби против насиља у породици

Током последњих неколико деценија дошло је до наглог ширења невладиног сектора, како у свету, тако и код нас. Историјски посматрано, овај феномен се не може сматрати производом новијег доба, пошто на сличан начин већ веома дуго

³⁹ *Посебан протокол Министарства здравља Републике Србије за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу*, преузето са: http://www.sigurnakuca.net/upload/documents/Tirki_zniTekst.pdf, (прегледано 11.07. 2016. године)

функционишу бројне религиозне и хуманитарне организације, професионална и културна удружења, друштвени покрети, па и удружења грађана. Битно је истаћи да се под невладиним сектором подразумевају јавне институције цивилног друштва.⁴⁰

Било да је реч о невладиним организацијама које су се изричито определиле за борбу против насиља у породици, или онима које се у најширем смислу боре за женска или дечија права, права особа са инвалидитетом и слично, све се оне баве пружањем различитих видова помоћи и подршке жртвама насиља у породици, имају велико искуство у директном раду са жртвама и различите значајне програме помоћи.

Према ауторкама Мамула, Ручевић и Вукмановић (2013), упоредо са радом на сензибилизацији јавности и лобирању за законске промене, невладине организације су основале и прве сервисе подршке особама које су преживеле, трпе или су жртве насиља у породици. Један од најзначајнијих су **СОС – телефони** преко којих се жртва насиља у породици може обратити за помоћ. Када позове неки од ових бројева, жртва насиља није обавезна да да своје личне податке, а има могућност да добије информације о својим правима и упутства за приступање различитим видовима помоћи. Ово је најједноставнији начин да се све особе које трпе насиље информишу о својим правима и добију упутства за даље поступање. Жртва или активисткиња може контактирањем СОС телефона или директно организације која има склониште, тражити смештај жртве насиља у **склоништа за жене жртве насиља у породици (сигурне куће)**. Смештај за жене жртве насиља, са или без деце, могућ је на тражење полиције и/или центра за социјални рад. Жртви се у склоништу пружа неопходна медицинска, социјално-правна, психолошка и друга помоћ и она у склоништу може остати најдуже 3 месеца. У оквиру сигурних кућа или невладиних организација жртвама насиља у породици пружа се и **психолошка помоћ** која обухвата: психотерапију, оснаживање, психолошку подршку, саветовање. Ову врсту помоћи пружају стручњаци обучени за ову врсту посла (психијатри, психолози, психотерапеути). Жртве насиља у породици имају могућност да **путем бесплатне правне помоћи** добију информације и обавештења о правима и институцијама које пружају помоћ жртвама насиља у породици, као и „директну правну помоћ” која може укључивати покретање и вођење поступака пред институцијама, писање тужби и поднесака, давање правних савета.

⁴⁰ Закон о удружењима РС („Сл. Гласник РС”, бр.51/2009 и 99/2011-др. закони), доступно на: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_udruzenjima.html, (приступљено 17.10.2016. године)

Заговарање за измене постојећих закона и доношење нових, којима би се насиље у породици препознало као друштвено опасно понашање, али и унапредила њихова примена, као и рад са особама које се у свом раду сусрећу са проблемом насиља у породици, првенствено представницима полиције и центара за социјални рад, кроз едукативне програме, али и заједнички рад на терену, само су део активности у којима су невладине организације данас препознате као актер промена.

У Републици Србији помоћ жртвама од насиља у породици пружају бројне невладине организације, од којих су најпознатије: Аутономни женски центар, Инцест траума центар, Асоцијација аутономних женских иницијатива, Жене на делу, Жене у црном, Удружење жена „Пешчаник”, Организација „Освит” СОС телефон за Ромкиње, Женски истраживачки центар за комуникацију и едукацију, СОС женски центар Нови Сад, и др.⁴¹

⁴¹ Доступно на: <http://www.zeneprotivnasilja.net/o-nama/spisak-organizacija>, (приступљено 17.10.2016. године)

ГЛАВА 2

ПРИКАЗ РЕЗУЛТАТА ЕМПИРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА

Непосредни предмет истраживања, које је спроведено у августу месецу 2016. године, били су предмети Основног суда у Нишу и Основног јавног тужилаштва у Нишу, формирану приликом процесуирања кривичног дела насиље у породици из члана 194 Кривичног Законика Републике Србије, као и појединачни случајеви пружених услуга Центра за социјални рад „Свети Сава” Ниш, везани за случајеве насиља у породици, за период од 01.01.2010. године до 31.12.2015. године.

Истраживањем је обухваћено 386 предмета, за период од 01.01.2010. године до 31.12.2015. године, што је, по мишљењу истраживача, довољно за репрезентативност и релевантност података добијених у истраживању.

ЦИЉ И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ истраживања било је непосредно утврђивање феноменолошких и етиолошких карактеристика насиља у породици, идентификација кључних фактора испољавања насиља у породици, као и ставова учиниоца и жртава према овом облику насиља.

Из предмета и циља истраживања произилазе и одређени задаци, који су захтевали одговоре на питања:

1. Који је најчешћи облик испољавања насиља у породици?;
2. Каква је полна и старосна структура извршилаца и жртава?;
3. Колики проценат извршилаца је незапослен?;
4. Каква је образовна структура извршилаца?;
5. Какав је став извршиоца према извршеном кривичном делу насиља у породици?;
6. Која се врста насиља најчешће врши: физичко, психичко, сексуално или економско насиље?;
7. Да ли је код учиниоца у време извршења насиља постојала нека од социопатолошких појава?;
8. Да ли су учиниоци у прошлости већ правноснажно осуђивани за кривично дело насиље у породици?;

9. Које кривичне санкције се најчешће изричу учиниоцима кривичног дела насиље у породици?;

МЕТОД ИСТРАЖИВАЊА

Приликом истраживања коришћени су следећи методи:

1. Правно-догматски метод;
2. Посматрање са анализом садржаја.

Правно догматски метод је коришћен приликом обраде законских норми у српском законодавству.

Метод непосредног посматрања заједно са методом анализе садржаја, примењени су приликом прегледа појединачних пресуђених предмета везаних за кривично дело насиље у породици, за период од 2010. године до 2015. године у Основном суду у Нишу.

ХИПОТЕЗЕ КОЈЕ СУ ПРОВЕРЕНЕ ИСТРАЖИВАЊЕМ

Истраживањем које је спроведено, проверене су следеће хипотезе:

1. Најчешћи облик насиља у породици је насиље између брачних/ванбрачних супружника;
2. Међу извршиоцима, највише је мушкараца, али се као извршиоци јављају и жене;
3. Велики број учинилаца је незапослен, пре и у време извршења дела;
4. У погледу нивоа образовања, највећи број је оних са завршеном средњом школом;
5. Већина извршилаца је раније осуђивана за исто кривично дело;
6. Жртве насиља су најчешће жене и деца;
7. Чешћа је појава овог облика насиља у руралним, него урбаним, градским срединама;
8. Највећи број извршилаца био је под дејством алкохола у време извршења кривичног дела;
9. Најчешћи облик насиља је физичко насиље;

10. У погледу кривичних санкција, извршиоцима овог кривичног дела најчешће је изрицана казна затвора;

11. Извршиоци овог кривичног дела, углавном кривицу пребацују на жртву;

12. У већини случајева, на страни извршиоца не постоји кајање.

АНАЛИЗА ПОДАТАКА О СТРУКТУРИ ОПТУЖЕЊА ЗА КРИВИЧНО ДЕЛО НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ ИЗ ЧЛ. 194 КЗ ОСНОВНОГ ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА У НИШУ ЗА ПЕРИОД ОД 2010. ДО 2015. ГОДИНЕ

На основу истраживања спроведеног у Основном јавном тужилаштву у Нишу, а имајући у виду да се, гоњење за кривично дело насиље у породици из чл. 194 КЗ, преузима по службеној дужности, стиче се јасан увид о броју и структури оптужења за наведено кривично дело, у посматраном периоду.

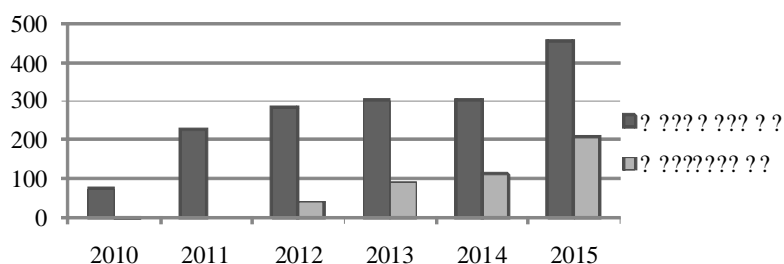
У Табели 1 и Графикону 1 приказан је број примљених и одбачених кривичних пријава у Основном јавном тужилаштву у Нишу, у периоду од 2010. године до 2015. године за кривично дело насиље у породици из чл. 194 КЗ.

Табела 1: Број примљених и одбачених кривичних пријава у Основном јавном тужилаштву у Нишу и за кривично дело насиље у породици из чл. 194 КЗ

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Укупно
Примљене кривичне пријаве у ОЈТ Ниш	75	227	285	303	305	456	1651
Одбачене кривичне пријаве од стране ОЈТ Ниш	1	34	41	91	112	208	453

Из наведене табеле уочава се пораст броја кривичних пријава које су поднете Основном јавном тужилаштву у Нишу у периоду од 2010. године до 2015. године. Њихов број се кретао од 75 у 2010. години, 227 у 2011. години, 285 у 2012. години, 303 у 2013. години, 305 у 2014. години и 456 у 2015. години, што укупно износи 1651. У истом периоду, укупан број одбачених кривичних пријава износи 453 и кретао се од 01 у 2010. години, 34 у 2011. години, 41 у 2012. години, 91 у 2013. години, 112 у 2014. години, до 208 у 2015. години.

Графикон 1: Број примљених и одбачених кривичних пријава у Основном јавном тужилаштву у Нишу и за кривично дело насиље у породици из чл. 194 КЗ

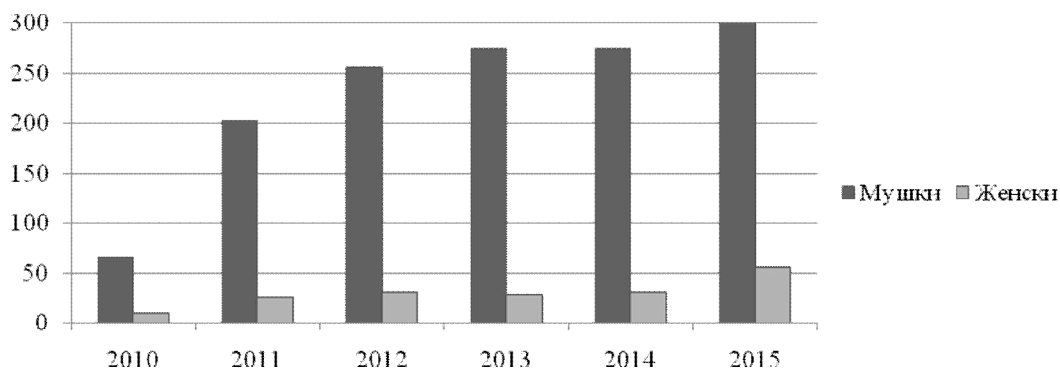

У Табели 2 и Графикону 2 приказана је полна структура пријављених извршилаца овог кривичног дела периоду од 01.01.2010. године до 31.12.2015. године.

Табела 2: Полна структура пријављених извршилаца кривичног дела насиље у породици из чл. 194 КЗ, у периоду од 01.01.2010. године до 31.12.2015. године

Пол	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Мушки	65	202	255	275	275	400
Женски	10	25	30	28	30	56
Укупно	75	227	285	303	305	456

Графикон 2: Полна структура пријављених извршилаца кривичног дела насиље у породици из чл. 194 КЗ, у периоду од 01.01.2010. године до 31.12.2015. године

На основу података садржаних у Табели 2, евидентно је да се у већини случајева, као извршиоци овог кривичног дела, јављају особе мушког пола.

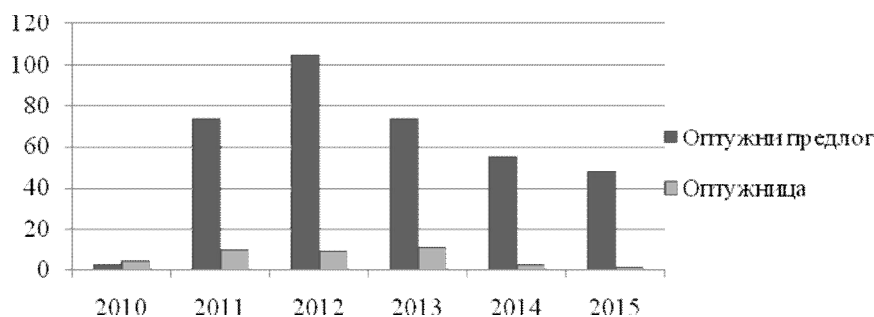
Интересантно је то, да је број пријављених жена извршилаца, у периоду од 2010. године до 2014. године, износио приближно 10% од броја пријављених мушкараца, док је у 2015. години забележен благи пораст жена у улози извршиоца овог кривичног дела.

У Табели 3 и Графикону 3 приказана је врста оптужних аката на основу којих је вршено оптужење пријављених учинилаца кривичних дела насиља у породици из чл. 194 КЗ у периоду од 2010. године до 2015. године.

Табела 3: *Врста оптужних аката на основу који је вршено оптужење учинилаца кривичних дела насиља у породици из чл.194 КЗ*

Врста оптужних аката	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Укупно
Оптужни предлог	2	74	105	74	55	48	358
Оптужница	4	10	9	11	2	1	37

Графикон 3: *Врста оптужних аката на основу који је вршено оптужење учинилаца кривичних дела насиља у породици из чл.194 КЗ*

У посматраном периоду највећи број оптужења резултирао је подношењем оптужног предлога надлежном суду (358), док је оптужница подигнута у свега 37 случајева. На основу тога, може се закључити да је без обзира на друштвену опасност насиља у породици, ипак било речи о квалификацијама лакших облика наведеног дела, имајући у виду да се оптужни предлог подноси за кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година, односно до 8 година затвора, након последњих измена кривичних законодавства.

У Табели 4 приказана је примена начела опортунитета у извештајном периоду.

Табела 4: Примена начела опортунитета у периоду од 2010. године до 2015. године

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Укупно
КЕО			18	11	70	61	160

За одлагање кривичног гоњења, тзв. начело опортунитета, може се рећи да данас представља један од „најпопуларнијих“ института кривичног права, нарочито након доношења новог Законика о кривичном поступку, који омогућава примену овог института за кривична дела за која је прописана казна затвора до 5 година, за разлику од претходног законског решења, који је ову могућност дозвољавао за кривична дела за која је прописна казна затвора до 3 године. На основу табеларног приказа, у периоду од 2012. године уочава се све чешћа примена овог института.

СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ О КАЗНЕНОЈ ПОЛИТИЦИ ОСНОВНОГ СУДА У НИШУ ЗА КРИВИЧНО ДЕЛО НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ ИЗ ЧЛ.194 КЗ ЗА ПЕРИОД ОД 2010-2015 ГОДИНЕ

2010. година

Укупан број лица за које је у овој години донета првостепена пресуда износи 115 (за став.1- 91 лице, за став 2- 23 лица, за став 3- 1 лице). Осуђујућих првостепених пресуда било је 102, процентуално изражено за став 1- 89,01 %, за став 2- 86,96%, за став 3- 100%. У погледу изречених казни затвора, казна затвора до 6 месеци изречена је, за став 1 у 73,68 % случајева а за став 2 у 100 % случајева; казна затвора у трајању од 6 месеци до 1 године изречена је у 2 случаја; казна затвора у трајању од 1 до 3 године изречена је у 4 случаја. Изречено је укупно 64 условне осуде и 14 новчаних казни, док казна рада у јавном интересу није изрицана. Мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи и мера безбедности обавезног лечења алкохоличара изречене су у 4 случаја, мера обавезног психијатријског лечења на слободи у 1 случају, а мера безбедности одузимања предмета у 3 случаја. Укупан број донетих првостепених ослобађајућих пресуда било је 13.

Укупан број пресуда на које је изјављена жалба износи 52, од чега је 26 одлука потврђено. У 5 случајева је приликом преиначења одлука поштрена казна, а у 16

случајева одлуке су укинуте и враћене првостепеном суду на поновно одлучивање. Ублажавања казни није било.

2011. година

У овом периоду донето је укупно 116 првостепених пресуда, од којих 104 осуђујуће (за став 1- 70, за став 2- 27, за став 3- 7). Казна затвора до 6 месеци изречена је укупно у 21 случају (70,59% за став 1; 87,50 за став 2; 66,67% за став 3) док је казна затвора од 6 месеци до 1 године изречена у 7 случајева. Изречено је 64 условне осуде и 10 новчаних казни. Мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи изречена је у 1 случају као и мера обавезног лечења наркомана, док су мера безбедности обавезног лечења алкохоличара и одузимање предмета изречене су у 4 случаја. Укупан број донетих првостепених ослобађајућих пресуда био је 5.

Број ожалбених одлука износи 64, од чега су потврђене 32 одлуке, док је приликом преиначења одлука првостепени суд поштрио казну у 2 случаја, а у 11 случајева укинуо одлуку и вратио предмет првостепеном суду на поновно одлучивање. Ублажавања казни није било.

2012. година

Ову годину бележи благи пораст броја донетих првостепених пресуда (145) у односу на претходне две године. Од тога, осуђујућих пресуда донето је за 99 лица (70,64% за став 1, 60,87% за став 2, 61,54% за став 3). Казна затвора у трајању до 6 месеци изречена је у 28 случајева, од 6 месеци до 1 године у 6 случајева, а у трајању од 1 до 3 године у 2 случаја. Изречено је укупно 58 условних осуда и 5 новчаних казни. Мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи изречена је у 3 случаја, мера обавезног психијатријског лечења на слободи и обавезног лечења наркомана у 2 случаја, мера одузимања предмета у 3 случаја, док је мера обавезног лечења алкохоличара изречена у 10 случајева. Укупан број донетих првостепених ослобађајућих пресуда био је 10.

Поднето је укупно 80 жалби, потврђено 50 одлука, док је у погледу преиначених одлука другостепени суд поштрио казну у 8 случајева, а укинуо 13 првостепених одлука. Ублажавања казни није било.

2013. година

У овом периоду донето је укупно 126 првостепених пресуда, од којих 112 осуђујућих (80,72%- за став 1, 84%- за став 2, 82,35%- за став 3). У 13 случајева изречена је казна затвора у трајању од 6 месеци до 1 године, а у 7 случајева од 1 до 3 године. Број условних осуда у овом периоду износио је 57, док је новчана казна изречена у само једном случају. Мера обавезног психијатријског лечења на слободи изречена је у 5 случајева, мера безбедности обавезног лечења алкохоличара у 8 случајева, мера одузимања предмета у 4 случаја, а мера обавезног лечења наркомана у једном случају. Укупан број донетих првостепених ослобађајућих пресуда био је 10.

Ожалбено је укупно 64 одлуке, од којих је 34 потврђено, док је другостепени суд поштрио првостепену казну у 2 случаја, а укупно 10 првостепених пресуда. Ублажавања казни није било.

2014. година

Ову годину карактерише опадање броја донетих првостепених пресуда у односу на претходни период. Укупно је донето 48 првостепених пресуда, од којих 39 осуђујућих (80,49%- за став 1, а за став 2 и став 3- 100%), а ослобађајућих 5 одлука.

Казна затвора до 6 месеци изречена је у 9 случајева, од 6 месеци до 1 године у 3 случаја, а у трајању од једне до 3 године у 4 случаја.

Условних осуда било је 22, а изречена је једна новчана казна.

У погледу мера безбедности, изречене су 3 мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, једна мера обавезног психијатријског лечења на слободи, и 8 мера обавезног лечења алкохоличара.

Жалба је поднета у 19 случајева, а број потврђених одлука био је 12. Када су у питању преиначене одлуке, другостепени суд је поштрио казну у једном случају. Ублажавања казни није било.

2015. година

Тренд опадања броја донетих првостепених пресуда настављен је и у овој години. Од укупно 43 донете пресуде, било је 37 осуђујућих пресуда, а само 3 ослобађајуће. Одбијајућих пресуда било је 3. Казна затвора до 6 месеци изречена је у

10 случајева, казна затвора од 6 месеци до 1 године у 5 случајева, а од 1 године до 3 године у 6 случајева.

Било је 15 условних осуда, а изречена је и једна казна рада у јавном интересу.

Мера обавезног психијатријског лечења на слободи изречена је у једном случају, као и мера одузимања предмета, док је мера безбедности обавезног лечења алкохоличара у 8 случајева.

Поднето је укупно 28 жалби, потврђених одлука било је 20, укинута је 4 одлуке, док је један поступак још увек у току. Преиначења одлука у погледу казни није било. Ублажавања казни није било.

АНАЛИЗА ПОДАТАКА ВЕЗАНИХ ЗА ПРИЈАВЉЕНЕ СЛУЧАЈЕВЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ ЦЕНТРУ ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД „СВЕТИ САВА” НИШ

Истраживањем спроведеним у Центру за социјални рад „Свети Сава” Ниш, стечен је увид у начин поступања социјалних радника и надлежних служби Центра у вези са пријављеним случајевима породичног насиља, као и у статистичке податке о броју пријављених случајева, облицима испољавања, као и старосној структури жртава насиља у породици, у посматраном периоду.

2010. година

Број породица, за које је у току 2010. године процењено да имају проблем унутарпородичног насиља, био је 107.

У Табели 5 приказан је број пријава породичног насиља према старости жртве насиља током 2010. године, на основу прикупљених података интерног тима ЦСР.

Табела 5: Број пријава породичног насиља према старости жртве насиља током 2010. године

Чланови – жртве насиља	Женски	Мушки	Укупно
Деца	36	37	73
Одрасла лица	54	15	69
Старија лица	21	3	24
УКУПАН БРОЈ	111	55	166

Извор: Центар за социјални рад „Свети Сава” Ниш, 2010, Извештај о раду

На основу табеларног прегледа, уочава се, да је категорија деце најизложенија насиљу у породици, као и то да је укупан број жена жртава насиља двоструко већи од броја мушкараца.

Што се тиче доминантног облика насиља, физичко насиље је најучесталије са 101 пријављеним случајем. Психичко насиље, евидентирано је у 18 случајева, сексуално у 1, док је осталих пријава било 46.

2011. година

Број пријава породичног насиља током 2011. године износио је 71. Најизраженија врста насиља, било је физичко насиље, са 66 пријављених случајева. Психичко насиље, евидентирано је у 2 случаја, док је осталих пријава било 3.

Највише интервенција и у овој години, било је у односу на узрасну групу деце (40) и узрасну групу одраслих (20). У узрасној групи старијих било је 3 жртве, а у групи младих 8 жртава породичног насиља.

2012. година

У табели 6 представљен је број корисника услуга ЦСР, који су у 2012. години били жртве насиља у породици према старосној групи којој припадају, као доминантној врсти испољеног насиља.

Табела 6: Број корисника у ЦСР који су у 2012. години били жртве насиља, према доминантној врсти насиља

Доминантне врсте насиља	Старост жртве насиља								УКУПНО
	Деца		Млади		Одрасли		Старији		
	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	
Физичко насиље	25	20	4	5	3	39	1	5	102
Психичко насиље	3	4	0	0	1	1	0	0	9
Сексуално насиље	8	4	0	0	2	5	1	2	22
Занемаривање	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Друго	0	0	0	0	0	0	0	0	0
УКУПНО	36	28	4	5	6	45	2	7	133

Извор: Центар за социјални рад „Свети Сава” Ниш, 2012, Извештај о раду, стр. 31

Доминантна врста насиља, због којег су се се жртве обраћале Центру, је физичко насиље и то најчешће физичко насиље од стране особе са којим жртва живи

дужи низ година. Психичко насиље, уколико га не прати физичко, се из многобројних разлога најчешће не пријављује. Жене такође најчешће живе са сексуалним насиљем, али постоји помак кад се посумња у сексуално насиље над децом. Оно се учесталије пријављује у односу на претходне периоде.

2013. година

За овај извештајни период карактеристично је то, да су жртве насиља у највећем проценту била деца (214), учесталије дечаци у односу на девојчице. Најзаступљенија врста насиља је занемаривање, а након тога следи физичко насиље. У односу на укупан број евидентираних жртава насиља, деца су најизложенија овој друштвено негативној појави. Починилац насиља у породици је најчешће брачни, односно ванбрачни партнер.

У овом периоду је преко чланова УГ „Освит” из Ниша, као услуга на локалу реализован „СОС сервис”. Забележено је 130 интервенција са жртвама насиља. Од тога 86 жртава насиља у породици биле су припаднице већинског народа, а 43 жртве су жене ромске националности. Осим евидентираних жена у евиденцији УГ „Освит” су и 32 малолетна детета и 3 одрасла мушкарца.

У периоду 01.01.2013. године до 31.12.2013. године, укупно је на смештају било 52. жене и 85. деце у Сигурној кући у Нишу.

2014. година

Што се тиче појаве насиља у породици у 2014. години, следеће табеле показују учесталост појавних облика насиља и структуру жртава према старосним групама.

Табела 7: Доминантне врсте насиља у 2014. години

Врста насиља	Број жртава
Физичко насиље	109
Психичко насиље	81
Сексуално насиље	9
Економско насиље	1
Друго	2
УКУПНО	202

Извор: Центар за социјални рад „Свети Сава” Ниш, 2014, Извештај о раду

Табела 8: Старосна структура жртава насиља у 2014. години

Старосна група	Број жртава
Деца	50
Млади	16
Одрасли	108
Старији	28
УКУПНО	202

Извор: Центар за социјални рад „Свети Сава” Ниш, 2014, Извештај о раду

Физичко насиље је и даље најчесталији облик испољавања насиља, али је у овој извештајној години највише жртава било из старосне групе одраслих.

2015. година

Број пријава породичног насиља током 2015. године износио је 525, што је у односу на претходну годину више за 88,5%. Независно од старости жртве, физичко насиље је процентуално најизраженија врста насиља са 266 пријављених случајева. Затим следи психичко насиље, које је евидентирано у 104 случаја, и сексуално у 7 случајева. Пријаве Центру су све учесталије, кад је занемаривање деце у питању, па је тако у овој години забележено 148 оваквих случајева.

Највише интервенција било у односу на узрасне групе одраслих (240) и старијих (54). У узрасној групи одрасли, проценат пријава у односу на укупан број пријава износи 63,66%, од тога су 90% жене жртве насиља на нашој територији. У узрасној групи деце било је 50 жртава, а у групи младих 33.

Насиљу у породици се у 2015. години приступало на професионалнији начин, него у претходним периодима. Томе је додатно допринело и формирање Интерног тима стручњака, који се баве насиљем у породици и заштитом жртава насиља.. Смештајем жртве у Сигурну кућу, се није више доводила у питање њена безбедност, али изласком из Сигурне куће, мере заштите се у нашој средини, недовољно реализују.

АНАЛИЗА ХИПОТЕЗА ПОСТАВЉЕНИХ ИСТРАЖИВАЊЕМ

1. Најчешћи облик насиља у породици је насиље између брачних/ванбрачних супружника.

Међу извршоцима кривичног дела насиље у породици, највише је оних који су у браку (57,14%). Нешто је мањи број разведених супружника (17,85%), док је ванбрачних партнера 10,71%.

2. Међу извршиоцима, највише је мушкараца, али се као извршиоци јављају и жене.

Увид у судске предмете потврђује да кривично дело насиље у породици углавном врше мушкарци: само је 17,85% жена, док мушкарци чине 82,15 % свих извршилаца.

3. Велики број учинилаца био је незапослен, пре и у време извршења дела.

Међу учиниоцима, незапослени чине половину укупног броја, 10,7% је пензионера, док је запослених 35,9%.

4. У погледу нивоа образовања, највећи број је оних са завршеном средњом школом.

Међу учиниоцима је највише оних са завршеном средњом школом (53,57%), а најмање оних без икаквог образовања (7,1%). Посебно је занимљив податак да немали број учинилаца има више или високо образовање (14,28%), док су са основном школом 18,28% учинилаца.

5. Већина је раније осуђивана за исто кривично дело.

Од укупног броја учинилаца, раније је било осуђивано само око 25%, углавном за различита кривична дело. Ова хипотеза није потврђена.

6. Жртве су најчешће жене и деца.

Међу пунолетним жртвама највише је жена (68,75%) док мушкарци чине 31,25% од укупног броја жртава. Највећи број жртава има статус брачне супруге учиниоца (34,37%), док је 12,5% у сатусу ванбрачне супруге. Међу жртвама је 18,5% деце.

7. Чешћа је појава овог облика насиља у руралним, него урбаним, градским срединама.

У већини случајева место извршења дела је град (67,85%), док је у селу извршено 32,14% случајева. Према расположивим подацима, заједнички

стан/кућа/двориште жртве и учиниоца, јавља се као конкретно место извршења дела (60,7%) што делимично потврђује ову нашу хипотезу.

8. Највећи број извршилаца био је под дејством алкохола у време извршења кривичног дела.

Према расположивим подацима може се закључити да највећи број учинилаца није био у алкохолисаном стању у време извршења кривичног дела, што не потврђује ову хипотезу.

9. Најчешћи облик насиља је физичко насиље.

Према подацима из предмета, најчешће се насиље које су жртве трпеле састојало у телесном и душевном повређивању саме жртве и осталих чланова породице. Физичке повреде углавном су биле лаке телесне повреде, мали је број тешких телесних повреда. Случајева сексуалног насиља није било.

10. У погледу кривичних санкција, извршиоцима овог кривичног дела најчешће је изрицана казна затвора.

Прегледом статистичких података о казненој политици Основног суда у Нишу, долазимо до закључка да казна затвора није преовлађујући начин кривичноправне реакције правосудних органа на кривично дело насиље у породици.

11. Извршиоци овог кривичног дела, углавном кривицу пребацују на жртву.

У погледу односа учиниоца према одговорности за догађај, учиниоци углавном пребацују одговорност на жртву (60,7%), док у много мањем броју случајева учинилац признаје кривицу и прихвата сопствену одговорност и каје се за своје поступке (13,4%), или сматра да је изврешно кривично дело сплет несрећних околности (23,3%).

12. У већини случајева, на страни извршиоца не постоји кајање.

Учиниоци имају различит однос према извршеном делу. 7,14% учинилаца, по оцени суда, стварно жале и кају се за предузету радњу, 10,7% учинилаца се не кају, док је у односу на 32,4% извршилаца, непознато какв је њихов однос према делу.

ЗАКЉУЧАК ИСТРАЖИВАЊА

Истраживањем спроведеним у Основном суду у Нишу, Основном јавном тужилаштву у Нишу и Центру за социјални рад „Свети Сава” Ниш, прикупљени су подаци везани за насиље у породици за период од 2010-2015. године. Истраживачки налази показују да у нашем законодавству постоје добри механизми за кривичноправну и породичноправну заштиту од насиља у породици.

Подаци добијени истраживањем указују на чињеницу да кривично дело насиље у породици чешће врше мушкарци, а да су особе женског пола чешће жртве овог кривичног дела. Интересантно је то да је број пријављених жена извршилаца у периоду од 2010. године до 2014. године, износио приближно 10% од броја пријављених мушкараца, док је у 2015. години забележен благи пораст жена у улози извршиоца овог кривичног дела. Полазна хипотеза, да извршење овог кривичног дела није у вези са образовним нивоом извршиоца је оповргнута, с обзиром на то да су добијени подаци показали да су извршиоци углавном лица нижег степена образовања. Међутим, то не мора нужно да значи да лица са вишим степеном образовања не врше насиље у породици, већ да се то насиље ређе открива и процесуира. Велики је проблем и то што су извршиоци, у моменту када су се насилно понашали, често били под утицајем алкохола, што отвара питање распрострањености ових облика девијантног понашања у савременом друштву.

Поступци се релативно брзо завршавају, што је јако значајно за процесуирање овако осетљивих дела. Казнена политика суда је у основи блага, па се најчешће изричу условне осуде, што је такође била једна од полазних хипотеза истраживања. Међутим, забележене су и затворске казне, чак и у дужем трајању за лица која су раније већ одговарала за ово кривично дело. Значајна је и могућност коју предвиђа Законик о кривичном поступку у члану 283. У питању је одлагање кривичног гоњења извршиоцу кривичног дела, која би требало да омогући решавање оваквих случаја пре вођења кривичног поступка и да на тај начин спречи стварање још већих раздора у породици. Ова могућност се у пракси често користи.

Грађанскоправна заштита од насиља у породици веома је ретка и у принципу нема очекивано дејство. Разлог за то је пасивна улога жртве у току парничног поступка. Иако је жртва након претрпљеног насиља спремна да прекине сваки контакт са насилником и да покрене поступак против њега, касније се углавном предомисли и

одустаје од поднетих тужби. Кривичноправна заштита је делотворнија с обзиром на то да овде поступак покреће Јавно тужилаштво по службеној дужности, те није од утицаја каснија намера жртве да од поступка одустане. На основу интервјуа који је обављен са судијама Основног суда, добијене су веома корисне информације о томе да жртве насиља у каснијим фазама поступка најчешће одбијају да сведоче, те да је због тога доказивање овог кривичног дела отежано.

Ипак, остаје нејасна намера законодавца да у кривичноправној области, приликом инкриминисања насиља у породици, у тој мери ублажи кажњавање учиниоца, да оно по својим благим последицама, може некад изгледати обесхрабрујуће по жртву.

ЗАКЉУЧАК

Насиље у породици је комплексна појава, која је последица деловања низа различитих чинилаца: индивидуалних особина извршиоца и жртве, карактеристика породице, друштвених процеса и институционалног понашања. Као таква, захтева адекватну правну заштиту.

Неспорно је да је Република Србија направила значајне помаке када је у питању институционално регулисање породичног насиља. Они се огледају у препознавању проблема насиља у породици као друштвеног, а не приватног проблема, измењеној законској регулативи, инкриминацији кривичног дела насиља у породици у кривично законодавство, оснивању „сигурних кућа” за жене жртве насиља у породици, подизању свести о овој негативној појави, као и законским изменама у циљу остваривања равноправности полова и спречавања дискриминације по овом основу. Упркос позитивним помацима, стање је далеко од задовољавајућег. Истиче се све учесталија појава најекстремнијих облика насиља у породици, који се завршавају смрћу жртве. Већини ових случајева претходи дугогодишње психичко злостављање. То указује да још увек постоје проблеми везани за адекватно деловање надлежних органа, њихову међусобну сарадњу, недовољну спремност жртве да пријави насиље, као и многи други. Чињеница је да су постављени темељи на којима тек треба да се гради снажнији систем заштите и превенције насиља у породици. Разлози за то су бројни. На нормативном нивоу има простора за побољшања, али и у постојећем правном оквиру могуће је постићи додатни напредак. Главна препрека томе, која уобичајено прати примену прописа, јесу недовољна материјална средства. Измене прописа једноставно је предлагати, али пре свега, требало би створити одговарајуће материјалне услове који су неопходни за њихово спровођење. Државни органи који поступају у случајевима насиља у породици, морају бити упућенији у све његове специфичности и морају бити оспособљени да схвате реалну слику насиља у породици. Не могу се везати само за околности конкретно пријављеног случаја, већ морају испитати целокупну породичну ситуацију, како би створили реалну слику о жртви и насилнику. Сарадњу надлежних органа, требало би подићи на виши ниво, нпр. вођењем јединствене евиденције, која ће садржати податке

како о насилнику тако и о жртвама овог кривичног дела. Правосудни органи у предметима насиља у породици, требало би да поступају што хитније, а неопходна је и промена казнене политике, јер се у пракси често дешава да се извршиоцима овог кривичног дела изриче условна осуда, која сигурно није адекватна кривична санкција којом би се постигла сврха кажњавања у овим случајевима. Велики значај за превенцију насиља у породици имало би јавно заговарање и едукација становништва о положају жена, деце и старих у друштву. Зато је потребно утицати на превазилажење бројних предрасуда у друштву, а пре свега оних које се односе на схватање жене као „слабијег пола”, њену подређену улогу у породици, затим предрасуде везане за кажњавање деце, итд. Како би се обезбедила што ефикаснија заштита старијих лица од било ког вида злостављања, неопходно је развити програме у којима би и они могли да изразе своје ставове и мишљења, оснивати нове и унапредити постојеће Домове за стара лица и „разбијати” предрасуде у друштву које се односе на овај вид збрињавања старих. Информисаност грађана о овим стварима помогла би у препознавању насиља од стране самих жртава и поспешила би његово пријављивање. Јавност би се подстакла на пријављивање насиља које запази у другим породицама, што би допринело буђењу свести о опасности ове појаве, а самим тим и већој друштвеној одговорности. Такође, неопходно је чешће спроводити систематска истраживања о насиљу у породици применом анкета о виктимизацији, како би се створила што реалнија слика о његовој распрострањености. Посебно треба усавршавати системе социјалне заштите, јер они могу први открити насиље у породици у неким случајевима.

Позитивни примери у упоредним системима, у којима је у овој области учињен значајан помак на сузбијању појаве насиља, доводе нас до недвосмисленог закључка, а то је потреба за хитним успостављањем ефикасног и обухватног модела правне заштите од насиља у породици и када је реч о кривично-правном механизму за сузбијање ове појаве и када је реч о породично-правним мерама заштите.

ЛИТЕРАТУРА

Извори на српском језику

1. Алексић, Ж., Шкулић, М., Жарковић, М. (2004), Лексикон криминалистике, Смедеревска Паланка: Дигитал дизајн.
2. Ајдуковић, Д. (2000), Насиље над женом у обитељи, Загреб: Друштво за психолошку помоћ.
3. Миливојевић, Л. (2012), Поглед у нови казнени закон и његове занчајне промене, Полицијска сигурност, Бр. 2, стр. 374-384.
4. Балић, С., Дивановић, Д., Рицијаш, Н. (2001), Насиље и убојство интимних партнера, Криминологија и социјална интеграција, Бр. 1-2, стр. 71-84.
5. Бошковић, А. (2014), Основне карактеристике полицијске истраге у кривично процесном законодавству Енглеске, Страни правни живот, Бр. 2, стр. 211-232.
6. Димовски, Д., Костић, М. (2013), Породица у лавиринту породичног насиља, Ниш: Правни факултет Ниш, стр. 109-120.
7. Ђурђевић, З., Радовић Н. (2015), Криминалистичка оператива, Београд: Криминалистичко- полицијска академија.
8. Женски истраживачки центар за едукацију и комуникацију Ниш, (2007), Практикум за рад на клиници за заштиту права жена.
9. Игњатовић, Ђ. (2011), Криминологија, Београд: Правни факултет, Центар за публикације.
10. Игњатовић, Т. (2011), Насиље према женама у интимном партнерском односу: Модел координираног одговора заједнице, Београд: Реконструкција женски фонд
11. Јовановић, С. (2008), Међународни оквири заштите од насиља у породици, Правни живот, бр. 9, стр. 209-226.
12. Јовановић, С. (2010), Правна заштита од насиља у породици, Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
13. Јовашевић, Д. (2010), Кривично право: општи део 2. Измењено и допуњено издање, Београд: Номос.

14. Константиновић-Вилић, С., Николић-Ристановић, В., Костић, М. (2012), Криминологија, Ниш: Пеликан принт.
15. Константиновић-Вилић, С. (2011), Кривичноправна заштита жртава од насиља у породици, Ниш: Правна клиника за заштиту права жена, стр. 173-182.
16. Константиновић-Вилић, С. (2007), Кривично дело насиље у породици, Правне студије рода, збирка радова, Ниш: Правни факултет Ниш, стр. 222-227.
17. Константиновић-Вилић, С., Петрушић, Н. (2007), Кривично дело насиље у породици, актуелна правосудна пракса у Београду и Нишу, Београд: Аутономни женски центар и Женски истраживачки центар за едукацију и комуникацију Ниш.
18. Константиновић-Вилић, С., Ристановић-Николић, В., Костић, М. (2009), Криминологија, Ниш: Центар за публикације Правног факултета, Ниш.
19. Костић, М. (2013), Правна заштита од насиља у породици, Породица у лавиринту породичног насиља, Ниш: Правни факултет, Центар за социјални рад, стр. 141-158
20. Костић, М. (2014), Два модела судске заштите од насиља у породици, Ниш: Центар за публикације Правног факултета, стр. 237-252.
21. Ковачек Станић, Г., (2010), Породично право, Нови Сад: Правни факултет Нови Сад.
22. Лазаревић, Љ. (2002), Кривични закон Републике Србије са краћим коментаром, Београд: Савремена администрација.
23. Петрушић, Н., Константиновић-Вилић, С. (2010), Породичноправна заштита од насиља у породици у правосудној пракси Србије, Београд: Аутономни женски центар Београд и Женски истраживачки центар за едукацију и комуникацију Ниш.
24. Поњавић, З. (2007), Породично право, друго измењено и допуњено издање, Крагујевац: Правни факултет Крагујевац.
25. Почуча, М. (2010), Насиље у породици, Нови Сад: Право - теорија и пракса, бр. 9-10/10, стр. 49-62.
26. Почуча, М. (2010), Породично право, Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе Нови Сад.
27. Почуча, М. и Шаркић, Н. (2012), Породичноправо и породичноправна заштита. Београд: ЈП Службени гласник.

28. Ристановић-Николић, В. (2002), *Породично насиље у Србији*, Београд: Виктимолошко друштво Србије, Прометеј, стр. 91-105.
29. Стојановић, З. (2012), *Кривично право- општи део*, Београд: Правна књига Београд.

Извори на страном језику

30. Dutton, G., Nicholls, L. (2005), *The gender Paradigm in Domestic Violence Research and Theory: Part II- The Conflict of Theory and Data, Aggression and Violent Behavior*, 10, pp. 680-714.
31. Dutton, M. (2000), *Empowering and healing the battered woman: A model for assessment and intervention*, Springer Publishing Company.
32. Fawole, O. (2008), *Economic violence to women and girls: Is it receiving the necessary attention?*, *Trauma, Violence, & Abuse*, 9(3), pp. 167-177.
33. Gillden, J. (1997), *Violence*, New York: Vintage Books.
34. Gray, H., Foshee, V. (1997), *Adolescent dating violence differences between one-sided and mutually violent profiles*, *Journal of Interpersonal violence*, 12(1), pp. 126-141.
35. Klasnić, K. (2011), *Ekonomsko nasilje nad ženama u intimnim vezama u hrvatskom društvu–konceptualne pretpostavke*, *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološka istraživanja okoline*, 20(3), pp. 335-355.
36. Lerman, L. (1992), *The decontextualization of domestic violence*, *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 83(1), pp. 217-240.
37. Mamula, M., Vukmanić, M., Ručević, S., Zvizdić, M. (2012), *Zaštita od nasilja u ženskom iskustvu bosanskohercegovačke stvarnosti*, Sarajevo: Žene ženama.
38. Mullender, A. (2002), *Rethinking domestic violence: The social work and probation response*, Routledge.
39. Šeparović, Z. (1988), *Nasilje u obitelji- pojave, uzroci i rešenja*, Dubrovnik: Jugoslovensko viktimološko društvo.
40. Walker, L. (1977), *Battered women and learned helplessness*, *Victimology*.
41. Walker, L. (1992), *Battered women syndrome and self-defense*, Notre Dame JL Ethics & Pub.

Интернет извори

42. Committee of Ministers of the Council of Europe, Recommendation 1450(2000) on Violence against Women in Europe, доступно на: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/taoo/EREC1450.htm>
43. Committee of Ministers of the Council of Europe, Recommendation R (85)4 on Violence in the Family (1985), доступно на: <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=99&lid=4851&less=false>
44. Committee of The Elimination of Discrimination Against Women, Introduction, доступно на: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Introduction.aspx107>
45. Committee of Ministers of the Council of Europe, Recommendation Rec (2002)5 on the protection of women against violence, доступно на: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2612
46. Committee of Ministers of the Council of Europe, Recommendation 1582 (2002) on Domestic Violence against Women, доступно на: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta02/EREC1582.htm>
47. Committee of The Elimination of Discrimination Against Women, General Recommendation no 19 (1992), доступно на: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>
48. Committee of Ministers of the Council of Europe, Recommendation R (90)2 on Social Measures concerning Violence within the Family, 1990, доступно на: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=569827&SecMode=1&DocId=589942&Usage=2>.
49. European Parliament EU Resolution on the current situation in combating violence against women and any future action, доступно на: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-ТА-2006-0038&format=XML&language=EN>
50. European Parliament, Resolution of 5 April 2011 on priorities and outline of a new EU policy framework to fight violence against women, доступно на:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0127&format=XML&language=EN>

Правни прописи

51. Закон за семејството, („Службени весник на РМ”, бр. 80/92, 9/96, 38/04, 33/06, 64/08).
52. Закон о јавном тужилаштву („Сл. гласник РС”, бр. 63/2001, 42/2002, 39/2003, 44/2004 и 61/2005, 46/06, 106/06 – одлука УСРС , 116/08 – др. закон, 101/2011, 38/2012 одлука УС и 121/12).
53. Закон о Влади Републике Србије („Сл. Гласник РС”, бр. 55/2005, 71/2005 - испр., 101/2007, 65/2008, 16/2011, 68/2012 – одлука УС, 72/2012, 7/2014 – одлука УС и 44/2014).
54. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица Републике Србије („Сл. Гласник РС”, бр. 85/2005)
55. Закон о заштити од насиља у породици („Службени гласник БиХ”, бр. 102/12, 108/13).
56. Закон о заштити од насиља у породици Републике Црне Горе („Службени лист РЦГ”, бр. 46/10).
57. Закон о препречевању насиља в дружини („Урадни лист Р. Словеније”, бр. 16/08).
58. Законик о кривичном поступку Републике Србије („Сл. Гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014).
59. Законик о кривичном поступку Републике Црне Горе („Службени лист РЦГ”, бр. 71/03, 7/04, 47/06).
60. Казенски законик Републике Словеније („Урадни лист РС”, бр. 55/08, 66/08-попр, 39/09, 59/09).
61. Кривичен законик Републике Македоније („Службени весник РМ”, бр. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08 114/09 година, 51/11, 135/11, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013).
62. Кривични закон Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ”, бр. 3/03, 32/03, 54/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 и 8/10).

63. Кривични законик Републике Србије („Сл Гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005-испр, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012 и 104/2013).
64. Кривични Законик Црне Горе („Службени лист РЦГ”, бр. 70/03, 13/04, 47/06, и „Службени лист РЦГ” бр. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11, 40/13).
65. Закон о оружју Републике Хрватске (НН 63/07, 146/08, 59/12).
66. Казнени закон Републике Хрватске (НН 125/11, 144/12, 56/15, 61/15).
67. Породични закон Републике Србије („Службени Гласник РС”, бр. 18/2005, 72/2011- др закон).
68. Породични закон Републике Црне Горе („Службени лист РЦГ”, бр. 1/07).
69. Посебни протокол за правосуђе у случајевима насиља над женама у породици и партнерским односима, Министарство правде и државне управе, 14.01.2015. године.
70. Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад („Сл.гласник РС”, бр. 59/2008, 37/2010, 39/2011- др. правилник и 1/2012- др. правилник).
71. Посебни Протокол за правосуђе у случајевима насиља над женама у породици и пратнерским односима (Министарство правде и државне управе, 14.01.2014. године).
72. Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање („Службени гласник РС”, бр. 30/10).
73. Посебан протокол Министарства здравља Републике Србије за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу.
74. Закон о прекршајима РС („Сл. Гласник РС”, бр. 65/2013 и 13/2016).
75. Закон о уређењу судова („Сл. гласник РС”, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011- др. закон, 78/2011 - др. закон, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015- др. закон и 13/2016).
76. Закон о јавном реду и миру („Сл. Гласник РС”, бр. 6/2016).
77. Закон о удружењима РС („Сл. Гласник РС”, бр. 51/2009 и 99/2011 - др. закони).
78. Закон о социјалној заштити РС („Сл.гласник РС”, бр. 24/2011).
79. Устав Републике Србије („Службени Гласник РС”, бр. 83/2006).

С А Ж Е Т А К

„Модели заштите од насиља у породици у савременом праву”

Насиље у породици је комплексна појава којом се крше основна људска права и слободе чланова породице, као што су право на живот, право на слободу и безбедност, право на физички, психички и сексуални интегритет. Представља последицу деловања низа различитих чинилаца: индивидуалних особина извршиоца и жртве, карактеристика породице, друштвених процеса и институционалног понашања. Због високе учесталости, озбиљних последица, тешкоћа у откривању и процесуирању учинилаца, насиље у породици се сматра једним од најтежих облика насиља. Као такав, овај облик насиља захтева неодложну друштвену реакцију.

У раду се анализира насиље у породици са аспекта различитих модела заштите и превенције. Циљ рада је да се кроз свеобухватно сагледавање феномена насиља у породици, како кроз теоретска разматрања, тако и кроз постојећи емпиријски садржај и праксу, укаже на постојеће проблеме у сузбијању насиља у породици, као и на неопходне мере за побољшање механизма заштите и превенције. У оквиру теоријског дела рада извршен је упоредно-правни преглед прописа из ове области у неколико европских држава. Посебан акценат у раду је стављен на емпиријско истраживање процеса изградње интегралног система правне заштите од насиља у породици у Републици Србији. У анализи се користи правно-догматски метод и метод посматрања са анализом садржаја. Истраживачки налази показују да у законодавству Србије постоје добри механизми за кривичноправну и породичноправну заштиту од насиља у породици.

Кључне речи: насиље у породици, жртве, заштита, превенција, Србија

S U M M A R Y

„Domestic violence protection models in contemporary law”

Domestic violence is a complex phenomenon that violates basic human rights and freedoms of family members, such as the right to life, right to liberty and security, right to physical, psychological and sexual integrity. It is a consequence of the functioning of a variety of factors: individual characteristics of perpetrators and victims, family characteristics, social processes and institutional behavior. Due to the high prevalence, serious consequences, the difficulty in detecting and prosecuting perpetrators, the domestic violence is considered as one of the most serious forms of violence. As such, this form of violence requires the immediate reaction of society.

The paper analyzes domestic violence in terms of different models of protection and prevention. The aim is to point out the existing problems in the fight against domestic violence, as well as the necessary measures to improve the mechanism of protection and prevention, through a comprehensive understanding of the phenomenon of domestic violence, both theoretical considerations, as well as existing empirical content and practice. In the theoretical part of the paper it is carried out the comparative-legal review of these regulations in several European countries. Special emphasis in this paper is placed on the empirical research of the process of building an integrated system of legal protection from domestic violence in the Republic of Serbia. The analysis uses a legal-dogmatic methods and methods of observation with an analysis of the content. Research findings show that there are good mechanisms for criminal and family-legal protection from domestic violence in the Serbian legislation.

Keywords: domestic violence, victims, protection, prevention, Serbia

БИОГРАФИЈА

Милош Симић је рођен 01.06.1985. године у Нишу. Основну школу и гимназију завршио је у Нишу. Дипломирао је на Правном факултету Универзитета у Нишу 2014. године, са просечном оценом 6,94. Школске 2014/2015. године уписао је мастер студије на Правном факултету Универзитета у Нишу, на општем смеру, ужа кривичноправна научна област. Завршио је приправнички стаж у Адвокатској канцеларији „Ристић” у Нишу у трајању од 2 године. Служи се енглеским, руским и немачким језиком.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Милош Симић

Наслов мастер рада: Модели заштите од насиља у породици у савременом праву

Ментор: Доц. др Дарко Димовски

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, 08.03.2017. године

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да овај мастер рад, под насловом „Модели заштите од насиља у породици у савременом праву” пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- представља резултат сопственог истраживачког рада;
- није у целини, нити у деловима са моје стране пријављиван за одбрану на другим факултетима или универзитетима;
- не крши ауторска права или интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу.

Аутор мастер рада: Милош Симић

У Нишу, 08.03.2017. године

Потпис аутора
